

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Система превентивних заходів на випадок банкрутства банку

Студентки 2 курсу бмз групи спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціалізації «Управління банківським бізнесом»

Мартинюк Дарії
Вікторівни

Науковий керівник
канд.екон.наук

Гербич Людмила
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НА ВИПАДОК БАНКРУТСТВА БАНКУ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НА ВИПАДОК БАНКРУТСТВА БАНКІВ УКРАЇНИ	14
2.1 Діагностика фінансової стабільності банківської системи України та антикризової політики НБУ	14
2.2 Дослідження системи превентивних антикризових заходів банку АТ «УКРСИББАНК».....	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НА ВИПАДОК БАНКРУТСТВА БАНКУ	37
3.1 Зарубіжний досвід застосування превентивних заходів на випадок банкрутства банку	37
3.2 Розвиток превентивних заходів на випадок банкрутства банків України	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми. Для розвитку антикризової діяльності банку вагоме значення має дослідження превентивних заходів банків з метою усунення кризових явищ на ранніх етапах. НБУ, як головний регулятор банківської системи в Україні, встановлює певні положення, закони та вимоги до банків, здійснюючи таким чином власну превентивну функцію.

Важливими елементами превентивного характеру на рівні банку є проведення стрес-тестування, збільшення стійкості капіталу банку та зміна підходів до управління. Заходи раннього виявлення негативних тенденцій у банку повинні містити в собі також розробку моделей прогнозування банкрутства, впровадження антикризових планів для того щоб спланувати певні дії щодо загроз.

На прикладі АТ «УКРСИББАНК» ми побачили основні превентивні заходи, а саме: фінансовий аналіз діяльності банку, моніторинг економічних нормативів, власна система ризик-менеджменту, діагностика кредитного портфелю. Всі ці дії дозволяють банку в певній мірі бути готовим до непередбачуваних майбутніх негативних явищ.

З настанням пандемії Covid-19 окрему увагу банки надали цифровому банкінгу та кібербезпеці, що є актуальним сучасним рішенням. Центральні банки світу пом'якшували монетарну політику, зменшували навантаження на банки, проводили реструктуризацію. Отже, банківська антикризова превентивна політика повинна також завчасно реагувати на економічні фактори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато досліджень наукового й практичного характеру виділяють превентивні заходи як чинник антикризового управління. Це питання досліджували у своїх працях Стечишин Т.Б. [2], Зверяков М.І. [8], Дзюблюк О.В. [16] та багато інших. Незважаючи на достатній рівень досліджень, варто відзначити, що механізм превентивних заходів банків на сучасному етапі постійно потребує вдосконалення та адаптації до сучасних вимог.

Мета роботи: дослідження теоретичних засад і практичних аспектів застосування системи превентивних заходів на випадок банкрутства банку та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання :

- дослідити теоретичні засади формування превентивних заходів банку;
- провести діагностику фінансової стабільності банківської системи України та антикризової політики НБУ;
- провести дослідження системи превентивних заходів банку АТ «УКРСИББАНК»;
- проаналізувати зарубіжний досвід застосування превентивних заходів банками;
- запропонувати заходи щодо розвитку превентивних заходів на випадок банкрутства банків України.

Об'єктом дослідження є процес розробки та реалізації системи превентивних заходів на випадок банкрутства банку.

Предметом дослідження є інструментарій реалізації превентивних заходів на випадок банкрутства банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці, рекомендації Базельського комітету та нормативні документи НБУ. В основу дослідження покладено такі методи, як: теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності превентивної антикризової діяльності банків та її елементів; методи аналізу – для дослідження фінансової стабільності банківської системи України та антикризової діяльності НБУ.

Інформаційною базою дослідження є праці провідних українських і зарубіжних вчених, законодавчі та нормативно-правові акти України, міжнародні стандарти та рекомендації щодо діяльності банків, офіційні статистичні матеріали Національного Банку України, Міністерства фінансів, Державної служби статистики України та інші джерела.

Наукова новизна випускної кваліфікаційної роботи полягає у наступному: розвитку набули теоретичні положення щодо застосування превентивних заходів та практичні напрямки визначення кризових явищ у роботі банку.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані банками України при внесенні змін до власної превентивної антикризової діяльності або НБУ при вдосконаленні антикризової політики загалом.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті : Мартинюк Д.В. Зарубіжний досвід застосування превентивних заходів на випадок банкрутства банку. Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів: зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н.П. Шульга. – Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2021. -386 с. (С. 117-122).

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження стали основою для доповіді на науковій конференції «Фінансова політика в умовах економічних перетворень» (17-18 листопада 2021 р.) на тему «Превентивні антикризові заходи банку на випадок банкрутства».

Структура роботи. Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 55 сторінки. В списку використаних джерел 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НА ВИПАДОК БАНКРУТСТВА БАНКУ

Розвиток економіки кожної країни безпосередньо залежить від роботи банківської системи, саме тому однією із основних задач банківського сектору є підтримка стійкості й стабільності банків. Досвід світової фінансової кризи 2007-2008 років окреслив необхідність впровадження конкретних антикризових заходів для прогнозування дій на випадок банкрутства банків.

Система антикризового управління формується на різних суб'єктних та об'єктних рівнях [1]. Багаторівнева система антикризового управління банківською діяльністю в Україні наведена у додатку А.

З метою вирішення проблеми зростання обсягів проблемних активів в банках України розроблено алгоритм прийняття Національним банком України рішення щодо переведення активів проблемного банку до госпітального (bad) або перехідного (bridge) банку. Запропонований підхід до створення госпітального та перехідного банків передбачає державно-приватне партнерство при формуванні ресурсної бази цих банків; базується на шведській та німецькій моделях створення компаній з управління проблемними активами, а також на європейській стратегії викупу зобов'язань, що передбачає переведення проблемних активів до госпітального банку не загалом, а вибірково [1]. Алгоритм прийняття рішення наведений у додатку Б.

Розглянемо тлумачення терміну «превентивні заходи» у банківській сфері. З огляду на дослідження обґрунтування виразу в науковій літературі, можна зробити висновок, що дане поняття значно рідше описане науковцями як самостійне. Тлумачення сутності превентивних заходів на випадок банкрутства банку в науковій літературі представлено у додатку В.

Стабільність банківської системи є широко розповсюдженою темою для дискусій експертів у всьому світі. Превентивні заходи у банківській діяльності – це певні вимоги, інструкції та положення, які спрямовані на уникнення

банкрутства банку. Тобто, такі заходи виступають одним з елементів антикризового управління.

Загалом термін «антикризове управління» розглядається науковцями із різних точок зору. Таким чином, дане поняття має ширшу класифікацію та включає в себе пояснення щодо впровадження превентивних заходів у банківській діяльності. Визначення поняття «антикризове управління» у роботах дослідників наведено у додатку Г.

Антикризове управління вже давно стало невід'ємною частиною банківського менеджменту. Метою антикризового управління є забезпечення стійкого прогресивного розвитку банківської системи під впливом зовнішніх і внутрішніх фінансово-економічних, соціально-психологічних факторів впливу [6].

Для того щоб вжити найбільш відповідні антикризові інструменти, залежно від причини кризи та ступеня впливу кризових явищ щодо діяльності банківської установи, необхідно виділити певні етапи реалізації антикризових заходів. Для «превентивної» фази є характерним раннє виявлення кризових явищ і прогнозування потенційних збитків за допомогою аналітичних інструментів, вжиття заходів, які спрямовані на попередження розвитку кризових процесів [7].

Тобто, антикризове управління та регулювання банківської діяльності здійснюється на трьох рівнях (рис.1.1).

Рис.1.1 Етапи антикризового управління банку*.

*Побудовано автором за даними [6]

Методи банківського регулювання, як зазначає Р. Бернд, матеріалізуються через систему заходів, які умовно поділяють на превентивні, що застосовуються для уникнення можливих негативних наслідків за тієї чи іншої економічної ситуації, та протекційні, що вживаються для захисту від уже існуючої ситуації [8].

Розглянемо детальніше що саме вітчизняні дослідники відносять до превентивних заходів (рис.1.2).

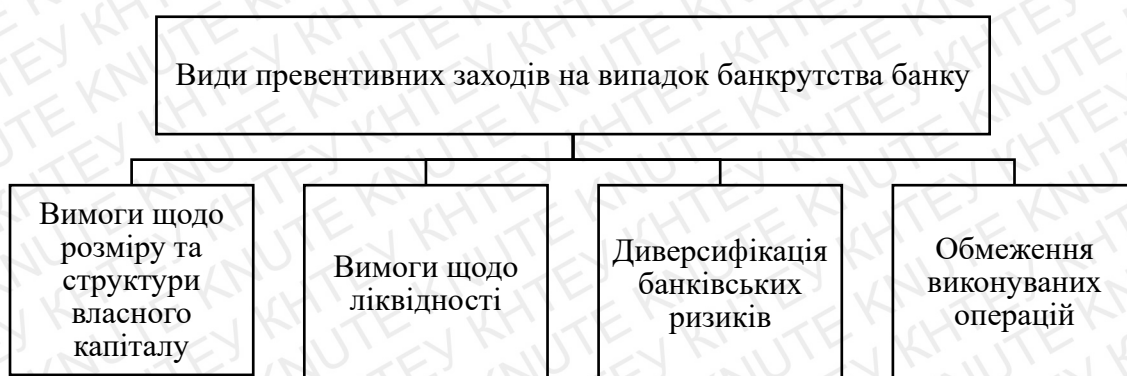

Рис. 1.2 Види превентивних заходів на випадок банкрутства банку*.

*Побудовано автором за даними [8].

До протекційних заходів належать:

- створення системи гарантування вкладів;
- формування банками резервів на покриття кредитних та інших ризиків;
- рефінансування центральним банком комерційних банків;
- допомога інших державних органів [8].

До інституцій, що впливають на засади антикризового управління фінансовою стійкістю банків відносяться: Міжнародний валютний фонд, Європейський банк розвитку і реконструкції, Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з банківського нагляду, FATF, центральні банки світу, Міжнародний банк реконструкції та розвитку тощо. Кожний з міжнародних регулюючих суб'єктів виконує ряд функцій щодо управління фінансовою стійкістю національних банківських систем в цілому та їх складових (банків) зокрема [8].

Розглядаючи європейські директиви щодо засад формування превентивних заходів на випадок банкрутства банку, окремо хотілося б звернути увагу на діяльність Європейського центрального банку, як наглядача у сфері банківського нагляду.

Якщо банк зазнає фінансових труднощів, надзвичайно важливо, щоб наглядові органи втручались завчасно і ефективно координували свої відповіді. Це допомагає зберегти фінансову стабільність та мінімізувати залежність від державних коштів. Як банківський наглядовий орган, ЄЦБ може швидко реагувати, коли банк не виконує вимог до капіталу (CRR, CRD IV). Важливо, щоб наглядач втрутився якомога раніше, щоб зберегти життєздатність банку, де це можливо, та зберегти фінансову стабільність. ЄЦБ забезпечує банківське встановлення планів відновлення та регулярне переглядання цих планів. Також здійснює подальший аналіз, який дозволяє проводити порівняльне оцінювання, контроль якості та перевірку [9].

Важливим органом щодо впровадження стандартів банківського регулювання також є Базельський Комітет з питань банківського нагляду. Ще у вересні 1997 р. був створений основний документ, що має назву «Основні Принципи ефективного банківського нагляду», який включає в себе різні теми щодо дозволених видів діяльності, критеріїв ліцензування, процесів управління ризиками та інше. У 2017 р. НБУ став учасником Базельської консультативної групи, тобто отримав можливість обговорювати нові пропозиції комітету.

Комітет й наразі формує нові вимоги щодо діяльності банків, на які спирається НБУ, щоб відповідати міжнародним стандартам.

Банківський нагляд у будь-якій країні має свої специфічні лише для неї властивості й формується під впливом різних факторів. Банківський нагляд в Україні проводиться єдиним державним органом – Національним банком, який поряд зі своїм наглядом ставить перед банківськими установами вимоги щодо обов'язкового постійного внутрішнього контролю з боку наглядової ради, внутрішнього та зовнішнього аудиту [2].

Загалом до суб'єктів антикризового управління в Україні належать: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та інші.

Якщо розглядати формування саме превентивних заходів, найважливішу функцію відіграє НБУ, встановлюючи певні положення та закони. Так, наприклад, Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає мінімальний розмір статутного капіталу (не може бути меншим 200 мільйонів гривень). А «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні» встановлює такі показники як:

1. нормативи капіталу:
 - мінімального розміру регулятивного капіталу (H1),
 - достатності (адекватності) регулятивного капіталу (H2),
 - достатності основного капіталу (H3);
2. нормативи ліквідності:
 - короткострокової ліквідності (H6);
 - коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB);
 - коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR);
3. нормативи кредитного ризику:
 - максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7),
 - великих кредитних ризиків (H8),
 - максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (H9);
4. нормативи інвестування:
 - інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (H11),
 - загальної суми інвестування (H12) [10].

Розглянемо методи антикризового управління фінансовою діяльністю банку, які систематизовано таким чином:

1. Нормативно – правові: розроблення внутрішніх нормативно-правових документів з антикризового управління фінансовою діяльністю банку.
2. Інформаційно-аналітичні: попередня діагностика та прогнозування кризових процесів; проведення стрес-тестування; розробка програм фінансового оздоровлення, планів антикризового управління ліквідністю; оцінка якості активів і пасивів.
3. Організаційно-управлінські: розробка і впровадження систем ризик-менеджменту; процедури реструктуризації; аутсорсинг; бенчмаркінг; скорочення персоналу; формування позитивного іміджу банку; закриття неприбуткових філій; відмова від неперспективних напрямків бізнесу.
4. Фінансові: диверсифікація ресурсної бази та активів; встановлення внутрішніх фінансових нормативів і лімітів; залучення довгострокових ресурсів у вигляді інструментів капіталу та на умовах субординованого боргу; реструктуризація фінансової заборгованості; продаж активів; впровадження нових методів управління прибутком [11].

До інструментів превентивного антикризового менеджменту слід віднести антикризовий моніторинг та діагностику ймовірності настання кризи. Так, в банку повинен постійно здійснюватися моніторинг певних параметрів його діяльності, що допоможе вчасно виявити факт відхилення від нормативних значень. Якщо результати моніторингу виявилися позитивними, то банк продовжує свою діяльність у звичайному режимі. У випадку отримання значення параметрів, що не задовольняють прийняті нормативи, спеціалісти з антикризового менеджменту мають провести діагностику ймовірності виникнення кризової ситуації. Періодичне здійснення діагностики фінансового стану дозволяє ідентифікувати кризу, уникнути розвитку та поглибленню кризи, вчасно застосувати інструменти реагуючого антикризового менеджменту. На основі цієї інформації приймається рішення про подальші дії, враховуючи можливості та специфічні особливості діяльності комерційного банку. Фактично, переважна більшість причин та факторів виникнення банківських криз є типовою. Отже, це робить можливим розробку стратегій поведінки в разі

виникнення різноманітних кризових ситуацій та проблем, що являє собою антикризовий план дій в банку. План антикризових дій має включати в себе умови реалізації антикризових інструментів, механізм їх застосування, організацію діяльності банку в умовах кризи, моделі (стратегії) поведінки банку при виникненні того чи іншого виду кризової ситуації, спрямовані на швидке подолання кризи та мінімізацію її негативних заходів [12].

Для ранньої діагностики кризових явищ у банках можна застосувати такі методи:

- сигнальний підхід, розрахунок прогнозного індикатору кризи на основі використання теорії нечіткої логіки, метод кластерного аналізу.
- моделі рейтингової оцінки: система «CAMELSO», систему RATE, SEER, SCOR та інші [8,14,15,16].

До інструментів подолання кризових явищ на ранньому етапі можна віднести також зміну організаційної структури банку, зміна складу учасників, також це може бути скорочення витрат (закриття неприбуткових філій, звільнення персоналу, зменшення витрат на оплату праці та інше).

Розглядаючи питання відносно методів та інструментів, за допомогою яких банк може заздалегідь підготуватися до кризових ситуацій доцільно оглянути питання щодо такого інструменту діагностики, як стрес-тестування.

Метою стрес-тестування є виявлення основних видів ризиків, оцінка можливих втрат за їх реалізації та визначення спроможності протистояти потрясінням, які виникають на фінансовому ринку, як в цілому банківською системою, так і окремим банком [2].

Головна перевага стрес-тестування полягає у тому, що на передкризових етапах розвитку суб'єкта можливо спрогнозувати ймовірні зміни в його діяльності та в системі у цілому і не допустити негативних ситуацій, а за їх виникнення мати уявлення про те, як суб'єкт або система зреагує на дану ситуацію. У міжнародній практиці використовуються різноманітні види стрес-тестування на мікро- та макрорівні. В останні роки Національним банком України активно впроваджується методологія стрес-тестування, яка являє собою

аналіз чутливості банківських установ до різних негативних чинників. Стрес-тестування оцінює стійкість окремих банків і банківської системи у цілому до негативних змін у їхньому фінансовому середовищі. Базельський комітет із питань банківського нагляду, надаючи конкретні рекомендації щодо процедур стрес-тестування, наголошує, що банкам і органам банківського нагляду рекомендується звернути увагу на спрямованість стрес-тестування на подолання головних невизначеностей (таких як оцінка ставок дефолту або ймовірності різних чинників ризику) за допомогою складання конкретних економічних сценаріїв незалежно від імовірності настання таких подій [13]. Механізм прогнозування збитків у діяльності банку, як вже було зазначено, повинен включати наявність антикризового плану дій.

Здатність банку вчасно долати тимчасові та триваліші труднощі із фінансуванням деяких або всіх видів своєї діяльності із обґрунтованим рівнем витрат може залежати від адекватності його офіційних антикризових планів. Антикризовий план для подолання проблем із ліквідністю повинен складатися із декількох компонентів, які передбачають управлінську координацію. В антикризовому плані повинні описуватися процедури забезпечення вчасності та безперервності запасу готівки чи інших високоліквідних активів, який дозволить управляти тимчасовим, неочікуваним дефіцитом грошових коштів. Іншими компонентами антикризового плану мають бути збереження клієнтських відносин із держателями зобов'язань, позичальниками, а також торговими та позабалансовими контрагентами [11].

Таким чином, превентивні заходи на випадок банкрутства банку повинні містити розробку системи ранньої діагностики кризових ситуацій, яка б опиралась на певні економіко-математичні моделі прогнозування, проведення стрес-тестів, впровадження планів, які дозволяють виявити ризики, використання підходів, методик розрахунків за допомогою аналітичних чинників. Такі дії дають можливість спланувати та розробити певні рішення щодо загроз, які можуть спричинити втрату фінансової стійкості банківського сектору.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НА ВИПАДОК БАНКРУТСТВА БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1 Діагностика фінансової стабільності банківської системи України та антикризової політики НБУ

Державне антикризове регулювання банківським сектором передбачає розробку комплексу заходів протидії негативному впливу потенційних загроз на процес забезпечення стійкості та стабільного функціонування банківської системи й кожного окремого банку. В цій ситуації набуває актуальності проблема виміру стійкості банківського сектора, оскільки від адекватної оцінки наявного рівня залежить повнота, результативність і своєчасність прийняття державних рішень стосовно нейтралізації дії негативних чинників на стійкість банківського сектора [17].

Неспроможність вчасно реагувати на певні кризові орієнтири в системі є однією із причин банкрутства та в результаті зменшення кількості банків в Україні.

Протягом останніх п'яти років кількість банків має тенденцію до зменшення. Станом на кінець 2016 р. в Україні функціонувало 96 банків (з них 38 банків з іноземним капіталом, у тому числі 17 зі 100% іноземним капіталом), а на кінець 2020 р. – 73 (з них 33 з іноземним капіталом, у тому числі 23 зі 100% іноземним капіталом), тобто банківська система зменшилась на 23 банки або на 24 %. Актуальні дані на 01.10.2021 р. також демонструють зменшення загальної кількості банків до 71 (рис.2.1).

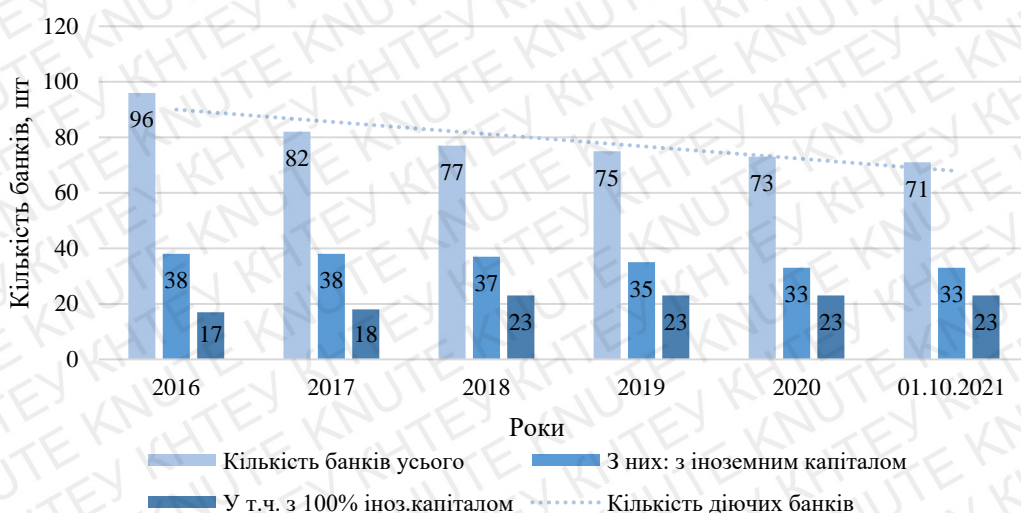

Рис. 2.1. Динаміка кількості діючих банків України протягом 2016-2021 рр.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [18]

Економічні нормативи, які встановлюються НБУ відповідно до міжнародних стандартів, розроблених Базельським комітетом є необхідними для регулювання банківської діяльності та підвищення стійкості роботи банків. Розглянемо дотримання банками нормативів капіталу (табл.2.1). До них належать: норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2), норматив достатності основного капіталу (Н3). Як вже було зазначено в роботі, норматив Н1 не може бути меншим 200 мільйонів гривень.

Економічний норматив Н2 (в закордонній практиці це Capital Adequacy Ratio – CAR) відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями грошового характеру [19].

За даними таблиці можна побачити, що загалом протягом досліджуваного терміну нормативи Н2 та Н3 є дотриманими. Спостерігається також поступове збільшення нормативу Н2. Н2 свідчить про ступінь захисту ризикових активів основним капіталом. Варто зазначити, що норматив Н3 розраховується для банків з 2019 року. Значення нормативу Н1 з 2016 р. порівняно з 2020 р. збільшилось на 72 630 млн. грн. або 66,24 %. Станом на 01.10.2021 р. норматив збільшився порівняно з даними за 2020 р. на 21 456,7 млн. грн. і становив 203 740,3 млн. грн.

Таблиця 2.1

**Динаміка нормативів капіталу по системі банків України
протягом 2016-2021 рр. ***

Станом на:	Економічні нормативи		
	Регулятивний капітал Н1 (млн грн)	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу Н2,%	Норматив достатності основного капіталу Н3,%
		не менше 10%	не менше 7 %
31.12.2016	109 653,6	12,69	-
31.12.2017	115 817,6	16,10	-
31.12.2018	126 116,7	16,18	-
31.12.2019	150 313,8	19,66	13,50
31.12.2020	182 283,6	21,98	15,67
01.10.2021	203 740,3	21,59	15,17

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

Ефективність діяльності банків значною мірою визначається рівнем їх ліквідності. Оптимальний рівень ліквідності дає можливість банку своєчасно, у повному обсязі проводити розрахунки, здійснювати платежі, виплати вкладникам на першу вимогу і у даній валюті, реалізовувати пасивно-активні операції. З метою підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківської системи до можливих шоків ліквідності Правління НБУ 15 лютого 2018 року затвердило новий пруденційний норматив для українських банків — коефіцієнт покриття ліквідністю або LCR (англ. Liquidity Coverage Ratio). Запровадження LCR в Україні — це важливий крок у гармонізації вимог до ліквідності українських банків з нормами законодавства ЄС та рекомендацій Базельського комітету (Базель III). Виконання нормативу свідчатиме, що банк забезпечений ліквідністю в обсязі, достатньому для повного виконання ним зобов'язань протягом 30 днів в кризових умовах. Враховуючи значний рівень доларизації української банківської системи, банки повинні будуть дотримуватися нормативу LCR як у національній, так і в іноземних валютах [17].

З початку 2021 р. впроваджено норматив NSFR – коефіцієнт чистого стабільного фінансування, наразі цей норматив для банків діє в тестовому режимі.

Цей показник стосується підтримки ліквідності банків та покликаний сприяти зниженню впливу загроз на фінансову стабільність, які пов'язані з короткими строками фондування банків для збалансування активів та пасивів банків за строками погашення. Впровадження нормативу також дозволить створити стимули для банків залучати довгострокові вклади [20].

Отже, для банків встановлені такі нормативи ліквідності: короткострокова ліквідність (Н6) (не менше 60%), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) [10].

Розглянемо норматив LCRBB на прикладі окремих банків України (табл.2.2). Як можна побачити з даних, показник значно перевищував граничні норми, тобто банки демонстрували високий рівень ліквідності.

Таблиця 2.2

**Динаміка нормативу LCRBB для банків України
протягом 2019-2021 рр.***

Назва банку	Значення нормативу LCRBB, коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (не менше 100 %)		
	2019 р.	2020 р.	01.10.21 р.
АТ "Ощадбанк"	295,98	360,03	184,27
АТ "УКРСИББАНК"	328,82	249,90	378,66
АТ "ПУМБ"	169,10	182,36	166,60
АТ "Укресімбанк"	839,04	342,83	244,80
АТ КБ "ПриватБанк"	268,26	278,23	216,42

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

У контексті ризик-орієнтованого нагляду та в умовах загрози фінансово-економічної кризи виникає питання щодо ефективності такого інструменту регулювання ліквідності як LCR для банків України. Відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (постанова НБУ від 28.08.2001 № 368) для нормативу LCR звітними є дані, що розраховані за щоденними розрахунками коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB), які визначаються за формулою середньоарифметичної величини, виходячи зі значень LCRBB/LCRIB за останні 30 календарних днів [21].

Повертаючись до теми антикризової політики, важливим питанням є розгляд кредитних операцій до яких банки також повинні застосовувати певні економічні нормативи НБУ. Зокрема, аналіз таких показників наведено у таблиці 2.3. Протягом усіх аналізованих періодів значення Н7 не перевищувало нормативного – 25%. Якщо на 2016 р. значення було максимальним і становило 21,48%, то вже на 2019 р. воно знизилося до 17,61 %, що є найнижчим результатом усього аналізованого періоду, за 2020 р. показник мав значення 19,14 %, а на 01.10.21 р. - 18,05%, тобто можна спостерігати тенденцію до зменшення на 1,09 в.п. Динаміка значень нормативу Н8 демонструє поступове його зниження, якщо за 2016 р. його значення дорівнювало 308,27 % то до 2020 р. воно знизилося до 87,39 % або на 220,88 в.п. Відбувається також зниження нормативу Н9. На 2016 р. значення не відповідає нормативному, а вже на 2020 р. складає 4,10 % . Станом на 01.10.21 р. показник становить 4,30 % (табл.2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка нормативів кредитного ризику по системі банків України
на протязі 2016-2021 рр.***

Економічні нормативи		Період					
		2016	2017	2018	2019	2020	01.10.2021
		значення у %					
N7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	21,48	20,29	19,83	17,61	19,14	18,05
N8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8 - кратного розміру РК)	308,27	208,31	176,23	105,00	87,39	73,19
N9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов. з банком особами (не більше 25%)	36,72	17,89	10,41	7,02	4,10	4,30

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

Досліджуючи питання щодо діагностики фінансової стабільності банківської системи, доцільно розглянути динаміку основних показників діяльності банків України (табл.2.4). З даних таблиці ми можемо простежити збільшення активів банків України у 2019 р. порівняно з 2018 р. на 133 595 млн. грн. або на 9,83 %. У 2020 р. цей показник також зріс на 22,07 %. Кредити, які

були надані клієнтам мають тенденцію до зменшення протягом досліджуваного періоду. Приріст капіталу значно помітніше відбувався у 2019 році. А ріст зобов'язань банків активніше відбувався саме у 2020 р. Протягом цього періоду зростали як доходи, так і витрати банків, тому на 2019 р. банківська система отримала позитивний результат своєї діяльності – чистий фінансовий результат збільшився на 36 017 млн. грн. або 161,23 %, а вже у 2020 р. за рахунок того, що темп зростання витрат перевищив темп зростання доходів фінансовий результат зменшився на 18 630 млн. грн. або 31,92 %. Детальніший огляд динаміки фінансового результату банків наведено у додатку Д.

Таблиця 2.4

Динаміка основних показників діяльності банків України протягом 2018-2020 рр.*

Показники	2018 р., млн грн.	2019 р., млн грн.	2020 р., млн грн.	2019 у порівнянні з 2018		2020 у порівнянні з 2019	
				Абсолютне відхилення	Темп приросту, %	Абсолютне відхилення	Темп приросту, %
Активи банків	1 359 703	1 493 298	1 822 841	133 595	9,83	329 543	22,07
Кредити надані клієнтам	1 118 860	1 033 430	960 597	-85 430	-7,64	-72 833	-7,05
Капітал	154 960	199 921	209 460	44 961	29,01	9 539	4,77
Зобов'язання банків	1 204 743	1 293 377	1 613 381	88 634	7,36	320 004	24,74
Доходи	204 554	243 102	250 171	38 548	18,84	7 069	2,91
Витрати	182 215	184 746	210 445	2 531	1,39	25 699	13,91
Чистий фін.результат	22 339	58 356	39 726	36 017	161,23	-18 630	-31,92

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

Для того, щоб банківська система стабільно функціонувала, необхідно, щоб банки в першу чергу мали позитивні економічні показники. Розглянемо показники рентабельності активів та капіталу банків України за період 2016-2020 рр. (рис.2.2). Як свідчать дані, рентабельність активів та капіталу у 2016 та 2017 рр. мали від'ємне значення, що свідчить про неефективне розміщення банками ресурсів та використання капіталу, ці дисбаланси можна пояснити відновленням після кризи 2014 року. Вже з 2018 р. показники набули позитивного значення. У 2019 р. банківська система мала найвищі показники рентабельності, так як саме у цьому році був отриманий найбільший прибуток. На 2020 р. рентабельність

активів становила 2,44 %, що є на 1,82 в.п. нижче ніж минулого року, а рентабельність капіталу – 19,22%, що є на 14,23 в.п. нижче в порівнянні з 2019 р. Станом на 01.10.21 р. рентабельність капіталу збільшилась та становила 32,08 %, рентабельність активів також зросла до 3,67 %.

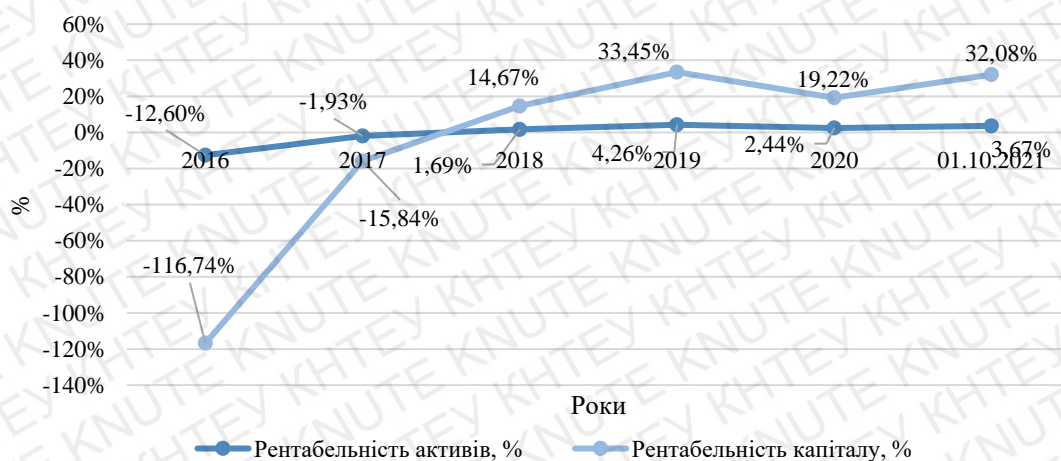

Рис.2.2. Динаміка показників рентабельності активів та капіталу банків України за період 2016-2021 рр.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [18]

Відповідно до дослідження Демиргюча-Кунта і Детрагича, ситуація у банківській системі може бути оцінена як кризова, якщо виконується хоча б одна із таких умов: питома вага непрацюючих активів у загальному обсязі активів перевищує 10 %; витрати на відновлення банківської системи перевищують 2 % ВВП; проблеми банківської системи призводять до націоналізації значної (вище 10 %) частини банківської системи; відбувається масове вилучення депозитів або накладаються обмеження по їх виплаті, оголошуються «банківські канікули» [22].

Отже, проаналізуємо частку непрацюючих активів у загальній структурі активів банків України (рис.2.3). У 2018 р. частка непрацюючих активів склала 33,58 %, у 2019 – 27,58 %, у 2020 – 20,25%. Вже на 01.10.21 р. частка становила 17,09 %, тобто спостерігаємо тенденцію до зменшення.

Запроваджені НБУ у квітні 2020 року вимоги до списання знецінених фінансових активів допомогли зменшити обсяг непрацюючих активів на балансах банків, найбільше – державних. На сьогодні в постанові НБУ № 97 від

18.07.19 р. "Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України" визначається перелік непрацюючих активів та процедура управління ними, скорочення частки таких активів необхідне для інвестиційної привабливості банків [18].

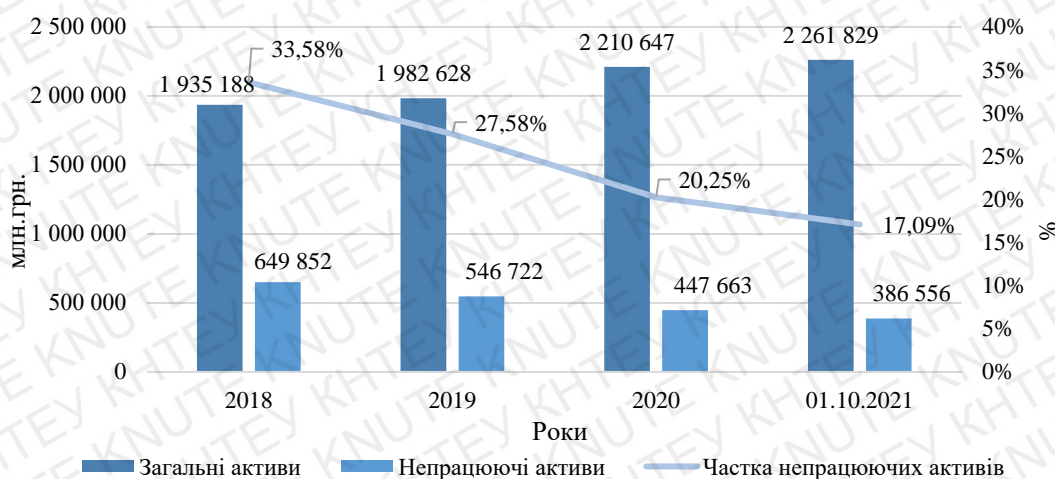

Рис.2.3. Динаміка загальних активів та непрацюючих активів банків України протягом 2018-2021 рр. у млн. грн.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [18]

Аналізуючи фінансову стабільність банківської системи України, варто згадати про вплив Covid-19 на роботу банків. Протягом незалежності нашої країни банківська система переживала кризи по-різному, але наразі значного відтоку коштів не відбулося, банки працювали стабільно. Для того щоб пристосуватись до умов кризи банки застосовували дистанційні шляхи, однак це не мало критичного впливу на внутрішні операції банків або операції їх клієнтів. Важливою тенденцією ми вважаємо зростання онлайн-платежів та розвиток додатків банків. Звичайно ж, банківські установи перевели співробітників на віддалену роботу, працівники на відділеннях працювали неповний робочий день або ж взагалі певний час не виходили на роботу, клієнти намагались вирішувати свої питання через контакт-центри, додатки та чати. Все це призвело до додаткових витрат для банків: оплата праці персоналу повинна бути збережена, транспортування персоналу повинно бути забезпечене, додатково необхідне придбання засобів індивідуального захисту, дезінфекція приміщень та інше.

Якість кредитного портфеля всупереч песимістичним очікуванням унаслідок коронакризи значно не погіршилася. Цьому сприяли як висока якість портфеля перед початком кризи, так і своєчасні дії банків з реструктуризації позик [23]. Динаміка обсягу кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання протягом 2018-2020 рр. представлена у додатку Е.

Як вже було зазначено раніше, у 2020 році банківський сектор зіштовхнувся із коронакризою та необхідністю пристосуватися до нових умов роботи. З огляду на цю ситуацію, НБУ ухвалив комплекс антикризових заходів для підтримки банківського сектору та економіки під час посиленого карантину, а саме:

- банкам було рекомендовано реструктуризувати кредити позичальників, які зазнали фінансових труднощів від запровадження обмежувальних заходів та не можуть обслуговувати кредити. Реструктуризація мала, з одного боку, пом'якшити вплив кризи на фінансовий стан позичальників, а з іншого – не створювати ризиків втрати банками капіталу.

- у частині застосування заходів впливу. До червня 2021 року до банків та банківських груп не застосовувались заходи впливу за порушення вимог до показників капіталу, ліквідності, кредитного ризику тощо.

- у частині роботи з непрофільними активами. Банкам було надано більше часу для очищення балансу від активів, які не використовуються під час здійснення банківської діяльності.

- у частині інспекційних перевірок. Проведення всіх видів планових виїзних перевірок було призупинено [18].

Незважаючи на умови роботи, протягом коронакризи банки належним чином виконували свої функції. Цьому сприяли проведена попередніми роками робота з очищення та підвищення стійкості банківської системи, а також своєчасні дії банків та Національного банку, спрямовані на подолання наслідків пандемії. Достатня ліквідність банків дала змогу зберегти довіру вкладників та продовжити цикл зниження ставок за депозитами без відпливу коштів. Зниження ставок за кредитами та державні програми підтримки бізнесу дали змогу

пожвавити кредитування, насамперед у гривні, після певного сповільнення на початку року. Рівень доларизації банківських балансів знизився. Розчищення балансів від непрацюючих кредитів через їхнє списання підвищило інвестиційну привабливість банків, зокрема державних [23].

У стабільності банківської системи вагоме місце також займають макроекономічні показники. Розмір валового внутрішнього продукту, темпи економічного зростання, стан платіжного балансу, облікова ставка НБУ – це все характеризує економічну ситуацію в країні і впливає на загальну діяльність банківських установ. Облікова ставка є важливим інструментом грошово-кредитного регулювання. Центральний банк встановлює таким інструментом певний орієнтир для банків. Підвищення рівня облікової ставки веде до підвищення ставок за кредитами, які банки надають позичальникам, а зниження має зворотню дію. Динаміка облікової ставки НБУ протягом 2020-2021 рр. представлена у додатку Ж.

Фінансова, політична та соціально-економічна нестабільність, яка має місце в Україні протягом останніх п'яти років, призвела до гострої необхідності перегляду існуючих підходів до оцінки фінансового стану банківських установ та фінансової стійкості окремих банків. В рамках інтеграції нашої країни в європейський та світовий економічний простір природним є виникнення необхідності застосування однорідних показників такої оцінки, а отже, паралельного використання разом із класичними коефіцієнтами фінансової стійкості індикаторів, рекомендованих Міжнародним Валютним Фондом [24].

Індикатори фінансової стійкості формують огляд стану та надійності функціонування фінансових інститутів країни, така система показників існує у країнах, які є учасниками МВФ. Розглянемо тенденції індикаторів фінансової стійкості України у додатку И. Як бачимо з даної таблиці, обсяги регулятивного капіталу для покриття ризиків впродовж досліджуваного періоду зростають, частка недіючих кредитів у капіталі та сукупних валових кредитів знижується, що є позитивною тенденцією. Рентабельність активів та власного капіталу у 2020 р. зменшились, порівняно з 2019 р., що також пояснюється зниженням чистого

доходу через вплив коронакризи. Отже, ІФС є важливим інструментом ранньої діагностики ризиків банківського сектору.

Як вже було зазначено у роботі, при превентивному аналізі банківської системи важливим є проведення НБУ стрес-тестування банків для визначення потенційно можливих втрат від будь-яких ризиків.

У 2012 р. Світовий банк наголосив на необхідності обов'язкового стрес-тестування банківської системи України. Проте на цю рекомендацію відреагували лише дочірні установи європейських банків (ING Bank, Unicredit, Credit Agricole, Alfa Bank, Swedbank, Piraeus Bank Group), які провели стрес-тестування найбільш значущих для банків видів ризику [25].

Тоді як більшість провідних фінансових інститутів світу зрозуміла важливість та переваги стрес-тестування після світової фінансової кризи 2008–2009 рр., Національний банк України (НБУ) надав значення стрес-тестуванню лише після локальної економічної кризи 2014–2015 рр. Перший ґрунтовний підхід до стрес-тестування в історії сучасної України було проведено в 2014 р., а в 2015–2017 рр. було проведено повну діагностику банків. Результатами зазначених стрес-тестувань стала докапіталізація на загальну суму 333 млрд. грн, а 10 банків було визнано неплатоспроможними та в подальшому ліквідовано. Починаючи з 2018 р. Національний банк запроваджує щорічну оцінку стійкості банківського сектору [26].

Варто додати, що у 2020 р. НБУ не проводив стрес-тестування через коронакризу та її наслідки для банківського сектору. Вже у 2021 р. результат НБУ щодо стрес-тестування виявив потребу в капіталі у 20-ти з 30-х банків. За результатами стрес-тесту 20 банків мають реструктуризувати баланси або збільшити капітал для нарощування запасу міцності та зниження вразливості до ризиків [18].

Упродовж 2020 року через пандемію макроекономічні умови залишались складними, а невизначеність – високою. Попри це, інфляція наприкінці року досягла центральної точки цільового діапазону $5\% \pm 1$ в.п. Це відбулося, зокрема, завдяки послідовній, прозорій та виваженій монетарній політиці, спрямованій на

забезпечення належного балансу між реакцією на інфляційні ризики та підтримкою відновлення економіки в умовах коронакризи. Жорсткий карантин, який припав на березень–травень, із фактичною заборорою на діяльність значної частини видів економічної діяльності призвів до скорочення доходів населення та прибутків підприємств, а також до погіршення споживчих і ділових настроїв. На тлі невизначеності щодо подальшого розвитку пандемії COVID-19 це призвело до зменшення споживання населенням, призупинення окремих інвестиційних проєктів та до глибокого падіння всіх видів діяльності. За підсумками II кварталу реальний ВВП суттєво знизився на 11,2%. На кінець кварталу облікова ставка сягнула 6% – найнижчого номінального рівня в історії України. Стимулюючий характер монетарної політики (починаючи з травня 2020 року реальна облікова ставка перебуває нижче свого нейтрального рівня), а також комплекс заходів, вжитих нами у гострий період кризи, підтримали бізнес і банківську систему та допомогли економіці оговтатись від стрімкого падіння в першому півріччі 2020 року. Упродовж року банківська система залишалася ліквідною та накопичила значний ресурсний потенціал, який може бути спрямований на кредитування [23].

Отже, антикризова політика НБУ спрямована на контролі та забезпеченні дотримання банками нормативних показників діяльності для того, щоб сформувати ефективний механізм банківської стабільності. У сучасних умовах антикризова банківська політика повинна завчасно реагувати на економічні чинники та безпосередньо важливі фактори, які можуть впливати на економіку вцілому. Таким фактором для України й світу наразі став Covid-19. В період посиленого карантину НБУ запровадив особливі антикризові заходи для банків, послабив вимоги та призупинив перевірки. Нинішня криза не завдала суттєвих ризиків для банківської сфери. За результатом дослідження, ми бачимо, що прибуток банків зменшився порівняно з періодом минулого року. Насамперед це пов'язано із додатковими витратами для того, щоб забезпечити свою роботу у актуальних умовах. Обсяг кредитування банків скоротився, були запроваджені

програми реструктуризації. Загалом ситуація у банківській сфері України є стабільною, коронакриза не спричинила значних дисбалансів.

2.2 Дослідження системи превентивних антикризових заходів банку АТ «УКРСИББАНК»

Для забезпечення ефективного функціонування механізму антикризового управління банком доцільно сформулювати чіткі стратегічні орієнтири за часовою ознакою у процесі виконання місії банку, що дають змогу досягати конкурентних переваг на ринку з урахуванням ризиків; визначити цілі антикризового управління та шляхи їх досягнення, які мають бути адекватними тенденціям зміни зовнішнього й внутрішнього середовищ банку; визначити комплекс необхідних заходів, що забезпечують здійснення стратегій антикризового управління, спрямованих на подолання саме того виду кризи, яка виникла [27].

Для прикладу дослідження системи превентивних заходів конкретного банку взято АТ «УКРСИББАНК». За версією бізнес-порталу Mind.UA банк займає третє місце в рейтингу надійності українських банків (підсумок першої половини 2021 р.) [28]. У рейтингу стійкості українського порталу Мінфін за підсумками 2 кварталу 2021 р. банк теж на третьому місці [29].

Щоб передбачити появу кризових явищ у процесі управління банку застосовують різні кризові індикатори.

Під кризовими індикаторами розуміють систему показників, які можуть завчасно сигналізувати про наближення фінансової нестабільності у банку. Такі індикатори застосовують задля ранньої діагностики банкрутства банку та своєчасного вжиття превентивних заходів щодо попередження розвитку кризових явищ [27].

У 2000 р. Юджин Кочак розробив багатofакторну модель прогнозування банкрутства банківських установ. В процесі дослідження було проаналізовано ступінь важливості 87 коефіцієнтів. Найбільш впливовими виявилися 8 з них.

Статистичною базою були 84 банки, 50% яких мали позитивні показники фінансової діяльності, а решта стали банкрутами [30]. Проведемо розрахунок ймовірності банкрутства банку АТ «УКРСИББАНК» на прикладі цієї моделі (табл.2.5). Як бачимо з розрахунку, показник ймовірності банкрутства обраного нами банку дорівнює 1,41. Керуючись нормативним значенням моделі Кочака, такий показник свідчить про те, що у найближчому майбутньому банкрутство банку не загрожує.

Таблиця 2.5

**Розрахунок ймовірності настання банкрутства банку
АТ «УКРСИББАНК» на прикладі моделі Юджина Кочака за
даними 2020 р.***

Назва моделі	Модель Юджина Кочака (2000 р.)
Формула	$Z = 1,8601 \times V1 - 2,008 \times V6 + 4,7043 \times V9 - 1,263 \times V11 + 1,4248 \times V46 + 2,3574 \times V56 - 1,656 \times V58 + 4,4307 \times V62$
Змінні	Z – показник ймовірності банкрутства; V1 – чистий операційний прибуток/зобов'язання банку; V6 – операційні витрати/активи; V9 – доходи по кредитах/активи; V11 – заробітні плати/активи; V46 – цінні папери/робочі активи; V56 – інші доходи (небанківська діяльність)/активи; V58 – прострочені кредити/активи; V62 – резервні фонди/неповернені кредити.
Розрахунок для обраного банку	$Z = 1,8601 \times 0,029 - 2,008 \times 0,015 + 4,7043 \times 0,040 - 1,263 \times 0,030 + 1,4248 \times 0,253 + 2,3574 \times 0,008 - 1,656 \times 0,003 + 4,4307 \times 0,194 = 1,41$
Нормативне значення	При $Z < 0$ настає високий ризик банкрутства.

*Примітка :розроблено автором на основі [30,31].

Розглянемо відповідність даних банку АТ «УКРСИББАНК» до нормативних значень та охарактеризуємо його діяльність. Для зразку взято окремі коефіцієнти фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності та рентабельності (табл. 2.6). Як бачимо з даної таблиці, коефіцієнт надійності станом на 31.12.2019 р. становив 14,6%, а на 31.12.2020 р. показник знизився на 2 в.п., станом на 30.09.2021 р. банк залишився забезпеченим власним капіталом, рівень його надійності вище нормативного значення. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу характеризує ступінь покриття активів власним

капіталом, станом на 2019 р. становить 7,8, а на 2020 р. - 8,9. Вже на 30.09.21 показник зменшується, порівняно з минулим роком. Коефіцієнт загальної ліквідності показує, що всі зобов'язання банку повністю покриваються наявними активами. Коефіцієнт активності залучення ресурсів перевищує оптимальне значення і зростає протягом розглянутих періодів, що характеризує підвищення ризикованості банківської діяльності. Рентабельність активів та капіталу на 2020 р. зменшилась у порівнянні з 2019 р., але показники відповідають оптимальному значенню. Зменшення рентабельності на 2020 р. пояснюється зменшенням прибутку банку та збільшенням операційних витрат у зв'язку із загрозою фінансовій стійкості через пандемію Covid-19. Станом на 30.09.21 р. рентабельність капіталу банку не відповідає нормативному значенню.

Таблиця 2.6

Розрахунок коефіцієнтів для аналізу фінансового стану банку

«АТ УКРСИББАНК» за період 2019-2021 рр.*

Показник	Характеристика	Нормативне значення	31.12.2019	31.12.2020	30.09.2021
фінансова стійкість					
Коефіцієнт надійності	Власний капітал/ зобов'язання	≥ 5 %	14,6%	12,6%	13,8%
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	Активи/ Власний капітал	12-15	7,8	8,9	8,3
Ліквідність					
Коефіцієнт загальної ліквідності	Активи/ Зобов'язання	> 100 %	114,6%	112,6%	113,8%
ділова активність					
Коефіцієнт активності залучення ресурсів	Зобов'язання/ Пасиви	80-85%	87,3%	88,8%	87,9%
рентабельність					
Рентабельність активів	Чистий прибуток/активи	>1%	4,9%	1,8%	1,4%
Рентабельність капіталу	Чистий прибуток/ Власний капітал	>15%	38,1%	16,2%	11,3%

*Примітка :розроблено автором на основі [20,22,31].

Щоб запобігти настанню процесів, які негативно впливатимуть на роботу банку та можуть спричинити банкрутство кожен банк проводить моніторинг та аналіз свого фінансового стану. Однією із причин початку банківської кризи є

відплив коштів із рахунків клієнтів, тому пропонуємо розглянути динаміку обсягу коштів клієнтів АТ «УКРСИББАНК» (рис.2.4). З даних можна побачити поступове збільшення коштів клієнтів саме на поточних рахунках. Загалом у 2020 р. кошти на рахунках до запитання банку збільшились порівняно з 2019 р. на 19 665 млн. грн. або на 49,65 %. Строкові кошти клієнтів у 2020 р. порівняно з минулим роком зменшились на 1 987 млн. грн. або 34,12%. У 2018 р. частка коштів юридичних осіб на поточних рахунках становить 62,5%, а фізичних осіб та приватних осіб-підприємців 37,5%, у строкових депозитах 73,7% належать юридичним особам, 26,3% - іншим. На 2020 р. частка коштів юридичних осіб на поточних рахунках – 59,7%, а на строкових – 61,1 %. Можна зробити висновок, що на поточних рахунках до запитання та у строкових вкладах переважають кошти саме юридичних осіб. Станом на 30.09.21 р. обсяг коштів клієнтів банку зростає, що є позитивною тенденцією.

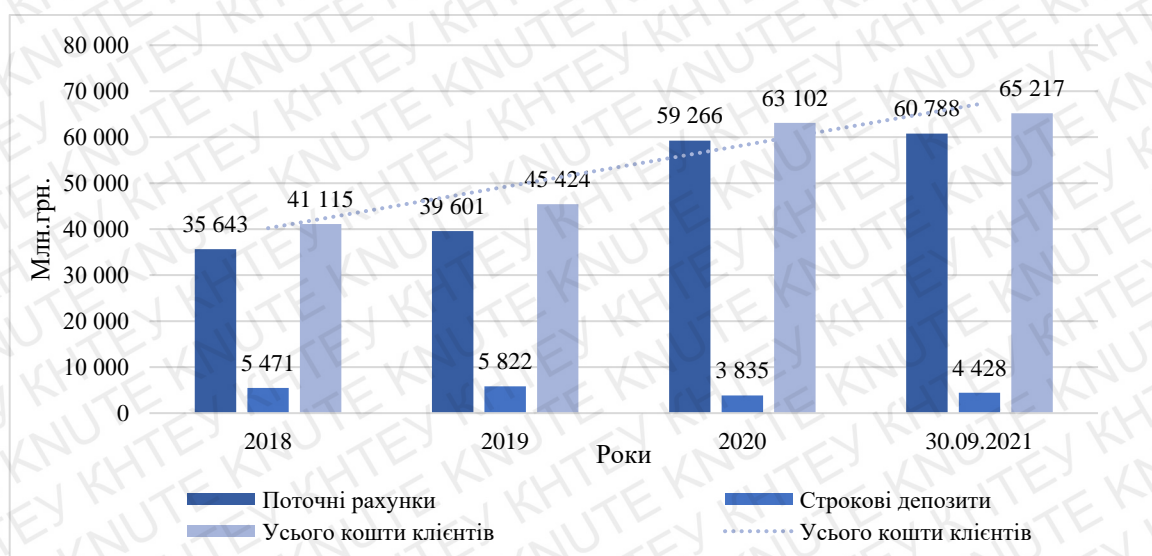

Рис.2.4. Динаміка коштів клієнтів банку «АТ УКРСИББАНК» протягом 2018-2021 рр. у млн. грн.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [31]

Наразі додатковий тиск на діяльність банків здійснює функціонування в умовах пандемії коронавірусної інфекції COVID-19. Вплив цієї загрози для банків значний та важко передбачуваний, при цьому він має багаторівневі ефекти та наслідки. У таких умовах банкам необхідно переглянути стратегічні цілі, бізнес-стратегії, та за потреби, трансформувати бізнес-модель у

консервативнішу (перейти в «зону обережності»). Це в першу чергу вимагає нарощування капіталу та пошук й удосконалення механізмів забезпечення його достатності на мікро- та макрорівнях банківської системи. За таких обставин комплексне дослідження питання достатності капіталу стає особливо актуальним та має практичну спрямованість [32].

Розмір власного капіталу є вагомим фактором забезпечення надійності діяльності банку і постійно перебуває під контролем, отже розглянемо структуру капіталу АТ «УКРСИББАНК» (рис.2.5). Аналіз динаміки капіталу банку за 2018-2020 рр. показує, що суму власного капіталу збільшено на 1 365 млн. грн. або 20,3 % у 2020 р. порівняно з 2018. Головною складовою власного капіталу є статутний капітал, його значення в банку незмінне і становить 5 069 млн. грн. Регулятивний капітал банку у 2019 р. зменшився у порівнянні з 2018 р. на 4,6 %, а у 2020 р. порівняно з минулим роком зріс на 18,6 % і становив 7 245 млн. грн.

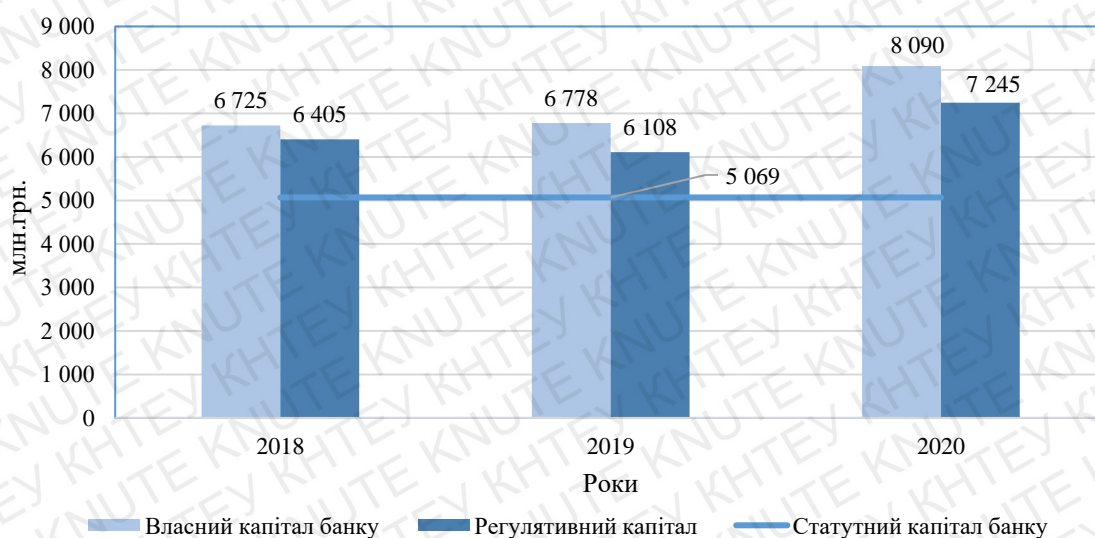

Рис. 2.5. Динаміка капіталу «АТ УКРСИББАНК» за 2018-2020 рр., млн. грн.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [31]

Індикатори фінансової стабільності дають змогу здійснювати моніторинг розвитку банківського сектору. Вони є важливим інструментом діагностики ризиків та становлять основу розроблення заходів і запобігання їх наслідкам [33].

У сучасних трансформаційних умовах та дії пандемії, зумовленої вірусом COVID-19, для України вкрай важлива робота фінансово стабільної банківської

системи, в якій значну роль відіграє належне функціонування кредитного ринку. Тому основною метою банківських установ нашої країни є ефективна організація процесу банківського кредитування, формування оптимальної структури кредитного портфеля та ефективна кредитна політика [34].

АТ «УКРСИББАНК» у своїй системі превентивних антикризових заходів також зважає на можливі проблеми з кредитуванням. Для регулювання цього питання у банку проводиться діагностика та аналіз якості кредитного портфелю. Проаналізуємо динаміку кредитного портфелю банку протягом 2017-2021 років (рис.2.6). Так, на 2018 р. спостерігається найбільший обсяг наданих кредитів, їх частка в загальних активах банку займає 50,25 %. Протягом наступних років аналіз показує негативну динаміку зменшення наданих кредитів. Так, у 2020 р. відбулось скорочення частки кредитного портфелю в загальній структурі активів, їх частка скоротилась на 11,04 в.п. у порівнянні з 2019 р. Станом на 30.09.21 р. обсяг кредитного портфелю банку зріс.

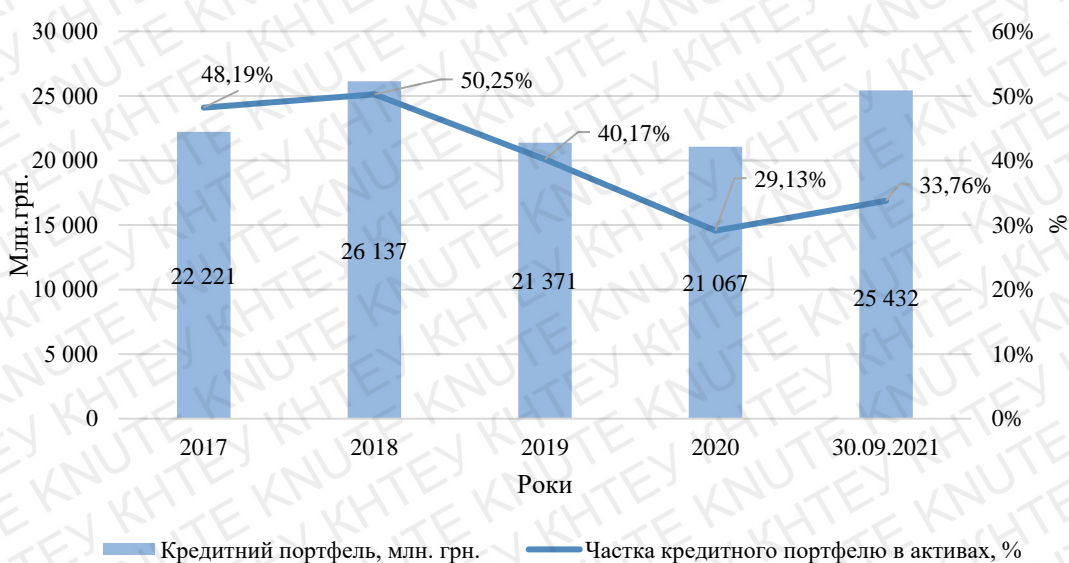

Рис. 2.6. Динаміка кредитного портфеля АТ «УКРСИББАНК» за 2017-2021 рр.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [31]

Розглянемо також концентрацію кредитів за галузями економіки в даному банку у відсотковому значенні (рис.2.7). Як бачимо з діаграми, найбільшу частку кредитів у банку формує така галузь як комерційна діяльність і торгівля. Вагому

частку формують кредити, надані фізичним особам – 28 %, як у 2019, так і у 2020 році. Протягом досліджуваного періоду частка кредитів наданих у промислове виробництво та телекомунікації зазнавали змін, інші ж галузі переважно не змінили свою частку у кредитному портфелі банку.

Рис.2.7. Динаміка структури кредитного портфелю АТ «УКРСИББАНК» у розрізі галузей економіки за 2019-2020 рр.*

*Примітка: побудовано автором за джерелом [31]

Як вже було зазначено в даній роботі, з метою здійснення регулювання банківської діяльності НБУ встановлює економічні нормативи, що є обов'язковими для виконання всіма банками.

Наприклад, Н1 – це «регулятивний капітал – індикатор платоспроможності банку, по ньому оцінюється величина власних ресурсів для забезпечення захисту вкладів, підтримання фінансової стійкості та стабільної діяльності, покриття негативних наслідків різноманітних ризиків» [35].

Отже, пропонуємо розглянути дотримання таких показників банком АТ «УКРСИББАНК» (табл.2.7). За результатом дослідження встановлено, що на 01.01.20 р. показник Н7 не відповідав вимогам, так як банк є системно важливим та має спеціальне значення цього нормативу (не більше 20 %) [10]. Вже на 01.01.21 р. норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента відповідав установленому значенню. Варто додати, що так як АТ

«УКРСИББАНК» є системно важливим банком, для нього передбачено також встановлення буферу системної важливості, який повинен становити 1 %. Впровадження цього показника було призупинено через пандемію Covid-19 [18].

Загалом усі показники знаходяться в нормативних межах. Відповідно, можна зробити висновок, що банк виконує всі вимоги, встановлені НБУ.

Таблиця 2.7

**Динаміка економічних нормативів банку АТ «УКРСИББАНК»
станом на 01.01.2020 та 01.01.2021 р.***

Нормативи	01.01.2020 р.	01.01.2021 р.	Відхилення у тис. грн / в.п.
Н1 (не менше 200 млн грн.)	6 108 440	7 245 446	1 137 006
Н2 (не менше 10%)	24,13%	24,48%	0,004
Н3 (не менше 7%)	14,50%	21,10%	0,066
Н6 (не менше 60%)	98,36%	101,08%	0,027
Н7 (не більше 20 %)	24,99%	19,99%	-0,050
Н8 (не більше 8 -кратного розміру РК)	108,57%	233,45%	1,249
Н9 (не більше 25%)	8,31%	12,33%	0,040
Н11 (не більше 15%)	0,02%	0,02%	0,000
Н12 (не більше 60%)	0,03%	0,03%	0,000
LCRвв (не менше 100 %)	328,82%	249,90%	-0,789

*Примітка :розроблено автором на основі [31]

Для забезпечення стабільності в різних сферах у банку АТ «УКРСИББАНК» створена окрема система ризик-менеджменту. Розглянемо її головні місії:

- консультування - консультування менеджменту щодо визначення ступеню готовності прийняти ризик та структури для охоплення всіх головних ризиків банку відповідно до європейських та місцевих нормативно-правових постанов, заява щодо ступеня готовності прийняття ризику узгоджена із стратегією банку.

- система подвійного контролю - для забезпечення відповідності прийнятих банком ризиків до його політик робити свій внесок як «суб'єкт подвійного контролю».

- культура ризику - сприяти розвитку та зростанню культури управління ризиками та обізнаності в межах банку. Для забезпечення чіткості, ефективності,

дієвості та адаптованості процесів до мінливого середовища розвиваються інновації та цифрові ініціативи.

- звітування та сповіщення - звітувати та сповіщати Керівництво банку щодо стану ризиків перед банком [36].

Ризик-менеджмент є ключовою частиною системи внутрішнього контролю АТ «УКРСИББАНК». Загалом банк розділяє систему постійного контролю на три лінії захисту (рис.2.8) [36] :

1. Бізнес та функції підтримки:

а) операційний рівень (наприклад автоматичний контроль при здійсненні процесів);

б) ієрархічний рівень (наприклад перевірка «чотири ока», тобто коли операцію не може здійснити один працівник без підтвердження іншого або контроль на рівні іншого операційного департаменту банку);

в) окремі команди, які здійснюють контроль (по суті окремий внутрішній аудит, в обраному банку має назву – «ТФН» або «Точка фундаментального нагляду», проводиться центром контролю операційних ризиків, періодичність раз в квартал).

2. Інтегровані функції контролю банку – комплаєнс підрозділ, юристи (визначення та оцінка системи внутрішнього контролю, незалежне тестування, тематичний огляд).

3. Аудит (періодичний контроль усіх процесів банку).

Для підвищення ефективності управління ризиками Банку створено Комітет з ризиків та Комплаєнс-комітет Наглядової ради, які є складовою організаційної структури системи управління ризиками. Керівники функцій управління ризиками (Chief Risk Officer та Chief Compliance Officer) наділені правом вето на рішення Правління Банку та будь-яких його комітетів задля забезпечення дотримання діяльності Банку в межах встановленого ризик-апетиту, політики щодо управління ризиками та своїх компетенцій. Окрім комітетів Наглядової ради, основним суб'єктом управління ризиками Банку є система колегіальних комітетів (як то Правління Банку, Кредитні комітети,

Комітет з управління активами та пасивами (КУАП), Комітет внутрішнього контролю, Комітет з питань фінансового моніторингу тощо), які регулюються окремими положеннями Банку відповідно до прийнятої системи управління кожним видом ризику [31].

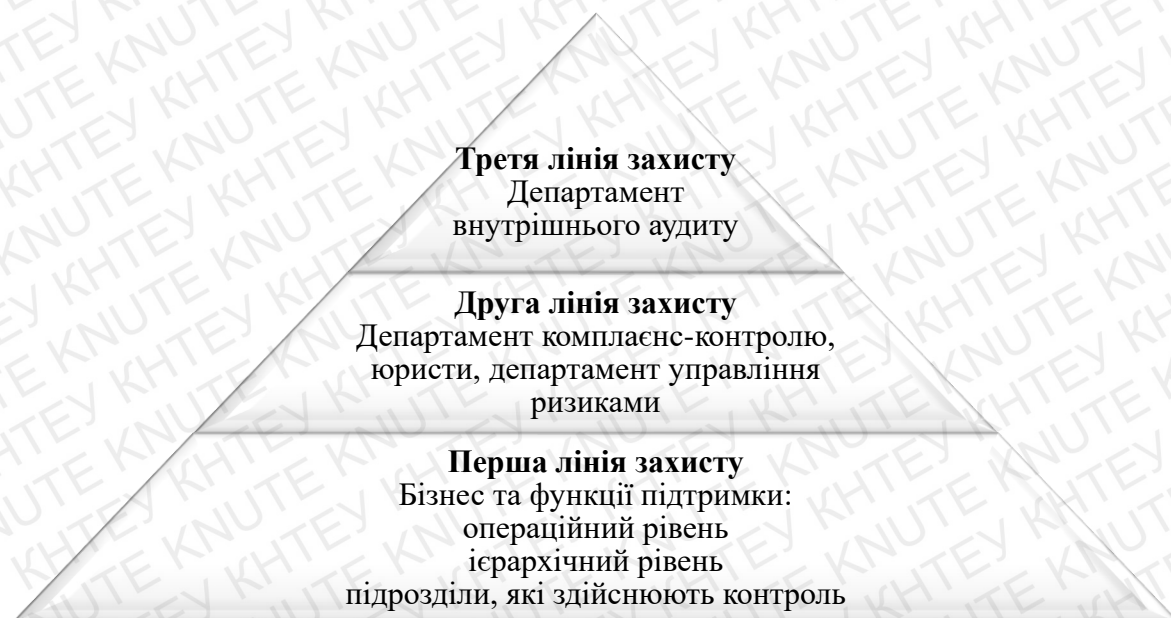

Рис.2.8. Система контролю банку АТ «УКРСИББАНК» *

*Примітка: побудовано автором за джерелом [36]

Повертаючись до питання реагування банку на сучасні зміни у зв'язку із коронакризою варто додати, що забезпечити безперервність роботи банку дозволили два фактори: посилення роботи з розвитку цифрового банкінгу та створення можливості для роботи у віддаленому режимі, щоб максимально зменшити контакти між людьми у відділеннях [37].

Відповідно, узагальнюючи питання щодо системи превентивних антикризових заходів АТ «УКРСИББАНК», можна виділити наступні дії банку (рис.2.9).

Для забезпечення свого розвитку АТ «УКРСИББАНК» також підтримує благодійні проекти (наприклад програма «Срібна монетка» - підтримка людей з синдромом Дауна), створює освітні програми для школярів та студентів, підтримує «Зелену політику» щодо збереження довкілля та популяризує екологічну практику [31]. Отже, банк розвивається у різних сферах соціального життя.

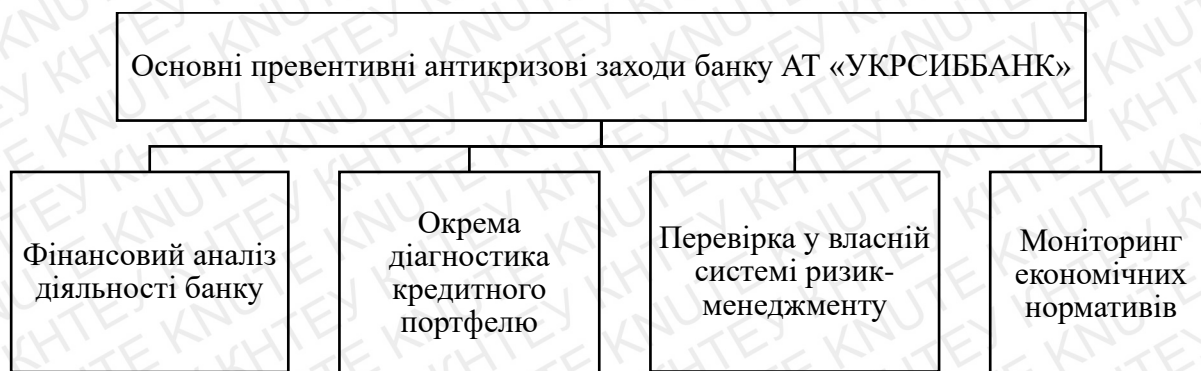

Рис.2.9. Основні превентивні заходи банку АТ «УКРСИББАНК»*.

*Примітка: побудовано автором на основі [31,36,37]

Таким чином, в банку проводиться моніторинг окремих параметрів його діяльності, що допомагає виявити факт відхилення від встановлених нормативних значень. Отже, для своєчасного виявлення та прийняття рішення для запобігання кризи необхідно проводити такий профілактичний захід як діагностика та моніторинг показників банку. На прикладі АТ «УКРСИББАНК» ми розраховували можливість настання банкрутства банку, провели розрахунок окремих коефіцієнтів фінансової стійкості та використали графічний метод для того щоб охарактеризувати стан банку та побачити яку тенденцію до змін можна очікувати. Для банку можливо запропонувати розроблення власної моделі прогнозування банкрутства щоб здійснювати ефективні превентивні заходи. За результатом проведеного дослідження можна відзначити, що банк далекий від загрози банкрутства. У даному банку також відсутня суттєва клієнтська диверсифікація щодо коштів клієнтів на рахунках, банк орієнтований на кошти юридичних осіб. Банк дотримується усіх економічних нормативів, встановлених НБУ.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ НА ВИПАДОК БАНКРУТСТВА БАНКУ

3.1 Зарубіжний досвід застосування превентивних заходів на випадок банкрутства банку

Щоб запобігти виникненню банкрутства банку, враховуючи різні дисбаланси, національну ситуацію та економічні чинники необхідно вивчати досвід зарубіжних країн щодо застосування превентивних заходів. Базу сучасних систем банківського регулювання становлять рекомендації Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Базельський комітет з банківського нагляду був створений у 1974 році при Банку міжнародних розрахунків за ініціативи центральних банків та органів нагляду держав Групи 10 (G 10) одразу після банкрутства німецького банку Bankhaus Herstatt. Його метою є розробка і впровадження рекомендацій стосовно організації пруденційного регулювання для усіх банків, що мають значне міжнародне представництво. Упродовж 1980-х окремі члени комітету (зокрема, представники США і Великобританії) особливо переймалися стосовно бурних темпів приросту сукупних активів японських банків на той час відомих своєю недокапіталізацією і гарантіями від уряду Японії, що могли бути використані у випадку потреби. У 1988 році комітет сформулював набір пруденційних правил, метою яких було підтримання стабільності міжнародної банківської системи та згладжування неузгоджень, що виникали між країнами у процесі конкуренції. Вони відомі як Базельські угоди, або ж коротше — Базель I. Перші базельські угоди були об'єктом для широкого поля дискусій як зі сторони банкірів, так і економістів і, як наслідок, перманентно піддавалися реформуванню, особливо у період на початку 1990-х [38].

Взагалі питання щодо умов роботи банків гостро постало саме після фінансової кризи 2008 року. Провідні банки США та Європи не змогли виконати

свої зобов'язання перед кредиторами, як результат усі витрати постали перед державами.

Країни реагували на наслідки кризи прийняттям нового законодавства. У 2008 році в США був розроблений План Полсона або План спасіння фінансової системи США, яким було виділено 700 млрд дол. для викупу проблемних банківських активів та капіталу. Вже у 2010 році в США також прийняли Закон про реформування Уолл-стріт та захист споживачів (Закон Додда-Френка). Згідно цього закону було створено орган фінансового регулювання - Раду з нагляду за фінансовою стабільністю (Financial Stability Oversight Council - FSOC), також були встановлені певні обмеження для роботи банків, фінансових компаній, ринків дорогоцінних металів тощо.

Напередодні поширення Європейським континентом фінансово-економічної кризи в 2008 р., в ЄС функціонували 27 різних систем регулювання банківської діяльності, заснованих переважно на національних правилах і рятувальних заходах, хоча на той час вже був створений певний мінімальний набір відповідних європейських правил та координаційних механізмів. Однак докризові правила і структури виявилися нездатними належним чином відреагувати на фінансову кризу, особливо її системний характер (так, наприклад, в ЄС не існувало жодних інструментів боротьби з банкрутством великих транскордонних банків). Нескоординовані дії держав-членів у відповідь на банкрутство банків значно посилили зв'язок між банками і суверенним боргом, що призвело до тривожної фрагментації єдиного ринку кредитування і фінансування ЄС. Вагомий внесок був зроблений Європейською Комісією, яка в травні 2012 р. опублікувала повідомлення «Дії щодо стабільності, зростання та робочих місць», в якому закликала до створення Банківського союзу, що передбачатиме створення системи єдиного фінансового контролю та єдиного фонду гарантування вкладів, а наприкінці листопада 2012 р. – повідомлення «Проект створення глибшого і повноцінного ЕМС – розпочинаючи європейське обговорення». Вирішальний крок на шляху розбудови Банківського союзу було

зроблено 15 квітня 2014 р., коли Європейський Парламент прийняв три ключових законопроекти, необхідних для завершення законодавчої роботи у цьому напрямі: постанову про єдиний механізм роботи з проблемними банками, директиву про відновлення і надання допомоги та директиву про програму гарантування депозитів [39].

Світова фінансова криза виявила основні проблеми. Стало зрозуміло, що банківським регуляторам необхідно звернути більшу увагу на якість і структуру капіталу, провести диверсифікацію кредитних портфелів, удосконалити стандарти управління ліквідністю й реформувати інші сфери діяльності банків. У результаті Базельський комітет розробив і 12 вересня 2010 року затвердив нову редакцію угоди – Базель III, в якій було передбачено подолання недоліків попередньої угоди, зміцнення стійкості світової фінансової системи і запобігання виникненню глобальних фінансових криз. Ще не впроваджений повною мірою Базель II був доповнений новими положеннями, котрі стали основою Базеля III [40].

«Базель-III» значно посилює вимоги до якості та структури банківсько-го капіталу, а саме, вводяться нові мінімальні вимоги до достатності капіталу першого рівня, які збільшують його стабільність і прозорість, а також його складової частини – базового капіталу. Теоретично Україна не зобов'язана реалізовувати вимоги Базельського комітету з питань банківського нагляду, але саме виконання нових стандартів дозволить очистити банківський сектор та залишити на ринку лише ті банки, які здатні витримати жорстку конкуренцію за клієнта [41].

У процесі реалізацій положень Базеля III були виявлені певні проблеми:

1. Базель III не вирішив фундаментальної проблеми регулювання - прагнення банків мінімізувати ризики для досягнення установлених регулятором показників шляхом переміщення капіталів за межі регулювання, наприклад, в страховий сектор.

2. Збільшення масштабів діяльності в тіньовому банківському секторі.

3. Встановлення регулятором низького значення коефіцієнта кредитного плеча як основного інструменту управління капіталом і максимальних вимог до кредитного портфелю, що змушує банки тримати більше капіталу, ніж «максимум» [42].

Тому, у 2016-2017 роках Базельський комітет узгодив певні зміни вимог до капіталу в рамках завершення Базель III. Зміни мають набути чинності з 2023 р. і сприймаються як нова структура, тобто Базель IV. Який передбачає:

1. Встановлення нижньої межі потреби в капіталі на рівні не менше 72,5% від вимоги в рамках стандартизованого підходу.
2. Формування буфера консервації капіталу на рівні не менше 2,5% від активів, зважених з урахуванням ризику;
3. Детальне розкриття резервів і іншої фінансової статистики.
4. Буде встановлено вищий коефіцієнт левериджу для системно важливих банків, (50 % нормативу капіталу, скоригованого за ризиком) [42].

Отже, основним напрямом реформ у країнах Єврозони було встановлення вимог до фінансової звітності, адекватності капіталу та інших показників, розвитку базових і нормативних індикаторів банків.

Державна підтримка, яка представляє собою реалізацію функцій кредитора останньої інстанції, є однією з необхідних умов забезпечення фінансової стійкості банківської системи, передусім — ресурсної стабільності банків та недопущення відтоку коштів із банківської системи через панічні настрої вкладників у разі появи перших ознак кризової ситуації. Аналіз світового антикризового досвіду показує, що з панічними настроями вкладників досить успішно вдається справлятися органам зі страхування депозитів. Протягом останніх 20 років подібні системи були впроваджені в більшості розвинених країнах та країнах, що розвиваються, у тому числі в якості реакції на банківські кризи 80-х і 90-х років минулого століття. Багато в чому завдяки ефективним системам страхування депозитів у ході кризи не застосовувалися такі жорсткі та непопулярні антикризові заходи, як введення мораторію на задоволення вимог кредиторів банків чи так звані "банківські канікули". В якості основного заходу

протидії панічним настроям вкладників стало підвищення рівня страхового відшкодування за вкладами. Так, у США розмір гарантованої страхової виплати вкладникам був збільшений до 250 тис. дол. В ЄС було прийнято рішення про підвищення мінімального рівня захисту депозитів у всіх країнах до 100 тис. євро. Так само був скасований механізм франшизи (Coinsurance), відповідно до якого допускалася можливість відшкодувати депозити на 90%. Необхідно відзначити, що в ряді країн (Німеччині, Австрії, Франції, Малайзії, Гонконгу, Сінгапурі та ін.) на період кризи була введена навіть повна гарантія відшкодування за вкладами всіх банків [43].

Не дивлячись на існування спільних рис у антикризових заходах різних держав, кожна країна повинна застосовувати власний підхід до протидії кризовим явищам, оскільки просте копіювання міжнародного досвіду може нанести суттєвої шкоди банківській системі [44].

Розглянемо кілька прикладів антикризових заходів урядів та центральних банків різних країн. Як бачимо з даної таблиці, інструменти таких заходів можуть бути різними, кожна країна застосовувала їх з певною метою, враховуючи стан економіки, зовнішньоекономічну діяльність та загальний розвиток держави.

Таблиця 3.1

Приклади антикризових заходів різних країн світу після кризи 2008 р.*

Країна	Приклади антикризових заходів
Німеччина	На початку 2009 року уряд Німеччини затвердив наймасштабніший у Європі план стимулювання економіки, який оцінювався у 50 млрд. євро (67 млрд. доларів США). Він розрахований на два роки і доповнював попередній, який обчислювався сумою близько 12 млрд. євро.
США	Програма допомоги проблемним активам – TARP (Troubled Asset Relief Program), у рамках якої був організований стабілізаційний фонд у сумі 700 млрд дол., кошти з якого надходили на викуп проблемних активів фінансових установ; програма для проблемних інститутів (Programs for Systemically Significant Failing Institutions) для надання прямої допомоги окремим фінансовим інститутам та ін.
Великобританія	Збільшення ліквідності шляхом здійснення банками своп-угод з обміну власних неліквідних активів; надання урядових гарантій банкам, що беруть участь у схемах рекапіталізації; надання Банком Англії позики для рекапіталізації під відповідне забезпечення.

Продовження табл.3.1

	Створений Фонд відновлення банків (FSA) у сумі 50 млрд. фунтів стерлінгів (65 млрд. євро) на придбання звичайних і привілейованих акцій. У рамках антикризового плану найбільшим комерційним та іпотечним банкам країни: Abbeu, Northern Rock, Barclays, Lloyds TS, Royal Bank of Scotland (RBS), HSBS, HBOS, а також найбільшій британській компанії, що займається фінансуванням будівельних проектів, Nationwide Building Society - було надано 25 млрд. фунтів стерлінгів в обмін на їхні привілейовані акції
Японія	Затвердження програми уряду з надання податкових стипендій (2 трлн. Єн); гарантування збільшення позичок та кредитів малому бізнесу
Австрія	Уряд прийняв рішення про 100 % гарантування вкладів населення. Здійснено націоналізацію проблемних банків, зокрема, держава купила за символічну ціну (2 євро) восьмий щодо розміру активів Банк місцевих кредитів Австрії (Kommunalkredit Austria).

*Примітка :розроблено автором на основі [8,44,45,46]

З настанням пандемії банківська сфера знову зазнала змін. Інфекція призвела до негативних економічних наслідків у всьому світі.

Пандемія вплинула на малі та середні банки Європи, які відіграють важливу роль в європейській економіці. Так як такі банки складають майже 20 % європейського банківського сектору за активами та виступають джерелом фінансування малих підприємств, їхнє фінансове положення є важливим фактором для економіки. Такі банки стикнулись з глибокою економічною рецесією, спричиненою пандемією. Деякі банки вразливіші до подій, спричинених пандемією. Це пояснюється слабкою позицією платоспроможності або індивідуальними характеристиками бізнес-моделі. Органи влади, відповідальні за нагляд за малими та середніми банками посилюють свої зусилля, щоб такі банки продовжували задовольняти вимоги щодо капіталу та ліквідності, могли працювати безпечно та в інтересах відновлення економіки [9].

Під час коронакризи ЄЦБ також запроваджував різні заходи для підтримки банків та ухвалював комплект антикризових дій.

ЄЦБ оголосив про заходи для забезпечення банків, які безпосередньо ним контролюються, можливості продовжувати виконувати свою роль у економіці, оскільки економічні наслідки коронавірусу стають очевидними. Буфери капіталу та ліквідності були розроблені для того, щоб дозволити банкам протистояти

стресовим ситуаціям, подібним до нинішньої. ЄЦБ дозволив банкам тимчасово працювати з нижчим рівнем капіталу, визначеним вимогами, буфером консервації капіталу і коефіцієнтом покриття ліквідності. Банки повинні продовжувати застосовувати надійні стандарти андеррайтингу, проводити адекватну політику щодо визнання та покриття непрацевдатних ризиків, а також здійснювати надійне планування капіталу, ліквідності та надійне управління ризиками [9].

Фінансові регулятори та центральні банки світу оперативно реагували на кризу монетарними і регуляторними засобами, підтримуючи фінансові установи та доповнюючи антикризові заходи урядів. Уряди країн світу як відповідальні за економічний розвиток несуть основні витрати з протидії коронакризі. Вони скеровують бюджетні кошти на цільові програми підтримки. Центральні банки ж діють у межах своїх мандатів на цінову та/або фінансову стабільність. Вони пом'якшували монетарну політику, зокрема знизили ключові ставки. Розвинуті держави, де ставки близькі до нуля, розширювали програми кількісного пом'якшення (викупу цінних паперів на вторинному ринку). Крім цього, центробанки робили все для уникнення дефіциту ліквідності: збільшували довгострокове рефінансування, підвищували частоту операцій із надання ліквідності, розширювали перелік прийнятної для цього застави. Було здійснено низку заходів у сфері пруденційного регулювання:

- вивільнено капітал банків для поглинання збитків та кредитування економіки. Деактивовано буфери капіталу: контрциклічний та системного ризику. Подекуди банкам дозволили використовувати буфери консервації капіталу та наглядові, а також запаси ліквідності LCR.

- зменшено регуляторне навантаження на банки. Щоб не відволікати їхні ресурси, скасовано цьогорічні стрес-тести, відтерміновано перевірки, подання звітів та даних, відкладено запровадження окремих актів, зокрема останніх змін до Базеля III;

- створено умови для “кредитних канікул” та реструктуризації кредитів [47].

На нашу думку, із настанням коронакризи, важливим превентивним заходом сьогодення для банків стало забезпечення кібербезпеки.

За даними Банку міжнародних розрахунків, близько чверті кібератак скеровується на фінансовий сектор. Голова ФРС США назвав кіберризики найважливішими після загроз нової хвилі пандемії. Ілюстраціями масштабних атак є заміна в січні 2020 року чотирма системними банками Греції 15 тисяч банківських карток після хакерського зламу туристичної компанії, DDoS-атака у вересні на угорські банки та комунікаційні системи [48].

COVID-19, безперечно, перетворився на надзвичайну ситуацію в глобальному масштабі з більшими наслідками ніж глобальна фінансова криза в 2008-2009 роках. Народний банк Китаю разом з іншими заходами фінансової підтримки надав 3 трильйони юанів для банківської системи в першій половині лютого 2020р. та 20 мільярдів юанів наприкінці березня 2020 р. Федеральна резервна система США знизилася процентні ставки на цілий відсотковий пункт до фактичного нуля. Європейський центральний банк розширив програму QE (кількісного пом'якшення) на понад 750 млрд. євро. Також було відкладено стрес-тест, запланований на 2020 р. і окремі види наглядової діяльності, щоб дати банкам можливість зосередитися на завданнях, які вони повинні виконувати для підтримки своєї економіки у складних умовах. Банк Англії знизив відсоткову ставку на 65 в.п. до 0,1 %, розширив обсяги державних облігацій на 200 млрд. фунтів стерлінгів і надав підприємствам 330 млрд. фунтів стерлінгів позик та гарантій. В Австралії протягом березня Центральний банк двічі знижував ставку на 25 в.п. до 0,25% [49].

Важливим пунктом щодо реалізації ефективних превентивних заходів для банків є такий інструмент як стрес-тестування. У практиках зарубіжних країн цей механізм регулярно застосовується для визначення заходів з підвищення стійкості банків до негативних явищ або тестування впливу окремих негативних подій.

Уперше стрес-тестування банківської системи введено в США. Згодом низка європейських країн запровадили такий досвід у свою практику. На

необхідність проведення стрес-тестування в банках наголошувалося ще у прийнятій у 1998 р. шостій поправці рекомендацій Базельського комітету, в якій викладено вимоги щодо стрес-тестування ринкових ризиків [25].

Стрес-тестування банків Великобританії проводиться Комітетом із фінансової політики Банку Англії на щорічній основі. Результати стрес-тестування публікуються у звіті про фінансову стабільність. Починаючи з 2017 р. стрес-тестування проводиться за двома сценаріями: циклічним (щорічно) та дослідницьким (раз на два роки), спрямованим на аналіз окремих сфер. Циклічний стрес-тест є частиною системи вимог до капіталу, який бере участь у визначенні необхідного розміру капіталу. Циклічний сценарій включає аналіз трьох типів шоків: макроекономічний, ринковий (калібрований відповідно до макроекономічного сценарію) та аналіз витрат, пов'язаних із недоброросовісною поведінкою (штрафами) [26].

Отже, превентивні заходи відносяться до початкового етапу антикризового управління банком. У зарубіжних країнах пріоритетом є своєчасне виявлення та запобігання банкрутству банку. У процесі дослідження розглянуто законодавчі аспекти роботи зарубіжних країн, які перешкождали виникненню банківських криз або були результатом минулих помилок. Важливими елементами превентивного характеру на випадок банкрутства банку є проведення стрес-тестування, збільшення стійкості капіталу банку та зміна підходів до управління. Різні інструменти превентивного регулювання залежать авід стану економіки, розвитку певної держави та багатьох інших факторів.

3.2 Розвиток превентивних заходів на випадок банкрутства банків України

Загалом у розвитку превентивних антикризових заходів НБУ завжди враховував міжнародні регуляторні вимоги Базельського комітету та економічне становище України. Окремі антикризові заходи, які НБУ встановив на період світової пандемії були зазначені в роботі раніше. Розглянемо які зміни щодо

запровадження сучасних вимог до банків НБУ оприлюднює у планах запровадження регуляцій на 2021-2024 роки (рис 3.1).

Зміни ґрунтуються на міжнародних стандартах регулювання діяльності банків, визначених Базельським комітетом та директивами ЄС. Їхня мета – підвищити фінансову стійкість як кожного окремого банку, так і банківського сектору загалом, забезпечити їхню захищеність та здатність протистояти кризовим явищам [18].

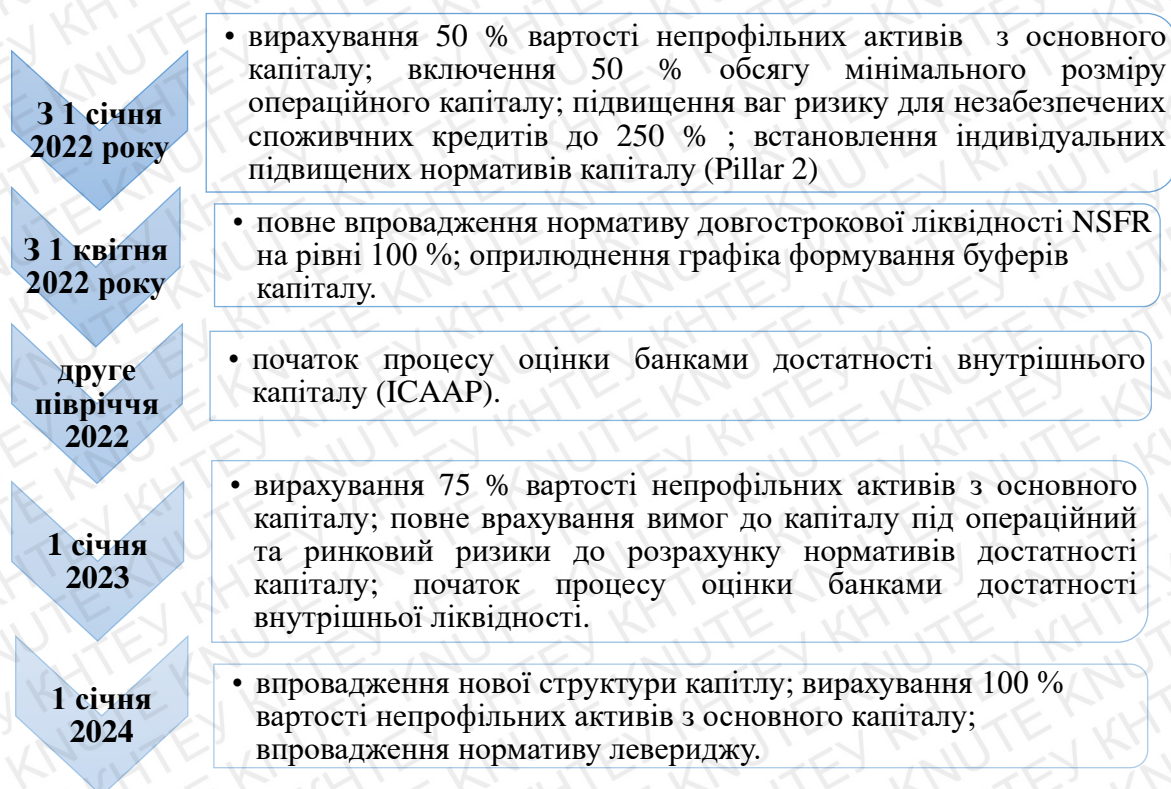

Рис.3.1. Етапи впровадження регуляторних вимог до банків*.

*Примітка :розроблено автором на основі [18].

Щоб вдосконалити розвиток превентивних заходів необхідно мати чітку концепцію для передбачення негативних явищ у діяльності банків. Загалом із введенням нових регуляторних вимог НБУ ми бачимо прийняття стратегічних рішень, які ґрунтуються на міжнародних стандартах, що є запорукою успішного протистояння кризовим чинникам.

Тобто, розвиток превентивних заходів на випадок банкрутства банків України зосереджений на діяльності НБУ, що в свою чергу спрямована на міжнародні вимоги дотримання усіх нормативів та упередження потенційних ризиків. З метою виявлення напрямів вдосконалення превентивних заходів необхідно виразити акцент на значення певних індикаторів у майбутньому, що може допомогти підготуватись до кризи. Отже, пропонується вжити заходи з розширення банківського нагляду, покращення стратегічного антикризового управління та нагляду за діяльністю банків.

З метою попередження банкрутства банків можливо застосовувати заходи на рівні банківської системи або на державному рівні (рис.3.2).

Рис.3.2. Превентивні антикризові заходи на рівні банку та держави*.

*Примітка :розроблено автором на основі [50].

До основних антикризових заходів на рівні банку можна віднести такі, як:

- створення додаткових резервів за активними операціями;

- докапіталізація шляхом управління з боку банку спредом, контроль за витратами, залучення коштів на умовах субординованого боргу, розроблення планів реінвестування дивідендів, створення програми щодо купівлі акцій працівниками банку;
- здійснення реструктуризації проблемних кредитів клієнтів, зокрема пролонгація строку кредитного договору, надання відстрочки або введення кредитних канікул;
- скорочення витрат операційної діяльності банку за рахунок скорочення мережі філій, вибору дешевших каналів комунікацій із клієнтами, скорочення витрат на маркетинг, використання аутсорсингу, скорочення ризикових банківських продуктів, припинення роботи з міжнародними рейтинговими агентствами та скорочення фонду оплати праці;
- забезпечення ефективного функціонування таких організаційних підрозділів, як Комітет управління активами та пасивами (КУАП), казначейство, підрозділ управління проблемними активами, підрозділ ризик-менеджменту;
- формування позитивного іміджу банку шляхом включення інформаційних елементів, що мають соціальне навантаження у своїй маркетинговій та інформаційно-рекламній діяльності [51].

Для діагностики банкрутства у світі сьогодні використовується моделі, що побудовані на основі фінансових коефіцієнтів, найбільш відомими з яких є такі: дво- та п'ятифакторні моделі Е. Альтмана, дискримінантна модель Р. Ліса, тест Р. Таффлера, коефіцієнт У. Бівера, показник діагностики платоспроможності Ж. Конана й М. Гольдера, модель Г. Спрінгейта, дискримінантна модель О. Терещенка, модель Р. Сайфулліна – Г. Кадикова тощо. Із-поміж безлічі зарубіжних методів управління ризиком найбільш простим і поширеним методом аналізу є метод GAP-менеджменту, що ґрунтується на виокремленні чутливих і нечутливих до змін відсоткових ставок активів і зобов'язань банку (балансових і позабалансових). На основі цього методу показник ймовірності ризику банкрутства банківської системи України є досить достовірним. Як

правило, метод GAP-менеджменту використовують для оцінки відсоткового ризику на короткострокових інтервалах [52].

Щоб застерегти банк від банкрутства доцільно запроваджувати так звані системи раннього попередження в управлінні ризиками. Основою для їхньої діагностики повинні бути показники, які визначають фінансову стійкість банку.

Всі СРП поділяються на дві категорії:

1) системи, що базуються на середньозважених багатокomпонентних рейтингах, компоненти яких визначаються на основі показників, що всебічно характеризують діяльність банку і обов'язково включають якість управління ризиками;

2) системи, що базуються на статистичних моделях, в яких використовуються економетричні методи прогнозування майбутнього фінансового стану банку, на підставі інформації, представлені органами банківського нагляду [53].

Для виявлення кризових явищ та їх причин доцільно застосовувати також економіко-математичні методи. Одним із основних інструментів таких методів є дискримінантний аналіз.

Дискримінантний аналіз базується на побудові дискримінантної функції, аргументами якої є фінансові коефіцієнти, що є факторами-стимуляторами виникнення кризи. Функція будується з урахуванням вагомості кожного фактора-стимулятора кризи. Даний метод дозволяє прогнозувати латентну кризу та забезпечує однозначність трактування результату на основі застосування ключа інтерпретації, розробленого для визначеного інтегрального показника дискримінантної функції. Однак, недоліком є проблемність застосування даного методу у банківській діяльності, оскільки метод вимагає значного масиву історичних даних для побудови моделі дискримінантної функції [54].

Згідно Положення НБУ «Про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп» [55], затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 18.07.2019 р. № 95 з метою запровадження в банках ефективного процесу планування відновлення діяльності для забезпечення

оперативного вжиття заходів щодо відновлення фінансової стійкості в разі погіршення фінансового стану банку та/або настання стресової ситуації [55] банки зобов'язані розробляти та подавати до НБУ плани відновлення своєї діяльності.

Починаючи з 2022 року такі плани розроблятимуть і подаватимуть:

- системно важливі банки та банки, які є відповідальними особами банківських груп – щороку;
- інші банки – один раз на два роки [56].

При цьому банки з метою забезпечення своєчасного виявлення перших ознак погіршення фінансового стану та/або потенційного настання стресової ситуації та оперативного реагування на них розробляє ефективну систему індикаторів, які повинні включати кількісні та якісні показники їх діяльності, перелік яких визначається положенням [55]. Зокрема, до таких показників належать показники прибутковості діяльності банку.

Виходячи з цього у банків виникає потреба щодо прогнозування та моделювання різних показників своєї діяльності, одним із поширених методів якого є кореляційно регресійне моделювання. Зважаючи на те, що одним із вирішальних чинників, що обумовлюють значення різних видів прибутковості банку та забезпечують стабільність діяльності банку, є прибуток, продемонструємо застосування кореляційно-регресійного аналізу для його моделювання.

Відомо, що кореляційно-регресійний аналіз дає можливість кількісно виразити вплив відібраних факторів на результативний показник. Крім того, якщо відомо рівняння множинної регресії та певні значення факторів, то можна передбачити значення функції і, отже, управляти аналізованим показником.

Для моделювання прибутку банку нами було відібрано п'ять показників, які мають достатньо суттєвий вплив на його величину, що підтверджується при побудові матриці парної кореляції відібраних факторів (табл.3.2). Зокрема, до таких чинників належать кредити та резерви за ними, що дозволяє врахувати як

масштаби кредитної діяльності банку, так і його якість; загальний обсяг активів; строкові кошти юридичних та фізичних осіб.

Таблиця 3.2

**Матриця парної кореляції факторів, що впливають на прибуток АТ
«УКРСИББАНК»***

	Кредити	Резерви	Загальні активи	Строкові кошти юридичних осіб	Строкові кошти фізичних осіб	Прибуток
Кредити	1					
Резерви	0,156004	1				
Загальні активи	0,458849	0,642538	1			
Строкові кошти юридичних осіб	-0,04491	0,295938	-0,27341	1		
Строкові кошти фізичних осіб	-0,47002	0,02648	-0,52519	0,57745	1	
Прибуток	0,469146	-0,18552	0,198516	-0,38042	-0,82896	1

*Примітка :розроблено автором

Для побудови кореляційно-регресійної моделі було відібрано щоквартальні дані зі звітності АТ «УКРСИББАНК» за 2016 – 2021 роки, наведені в додатку К. Динаміка відібраних даних наведена в додатку Л.

Перевірка адекватності побудованої моделі здійснювалася з використанням F-критерію Фішера, значущості коефіцієнтів регресії за допомогою t-критерію Стьюдента (табл.3.3 та табл.3.4).

Таблиця 3.3

Регресійна статистика для перевірки адекватності регресійної моделі*

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,897206126
R Square	0,804978833
Adjusted R Square	0,747619666
Standard Error	185396,0203
Observations	23

*Примітка :розроблено автором

Результати перевірки показали, що параметри рівняння є статистично значущими.

Таблиця 3.4

Регресійна статистика для перевірки значущості коефіцієнтів регресії*

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	1516375,357	692246,4	2,190514	0,042714	55863,08	2976888	55863,08	2976888
X Variable 1	0,030807544	0,022013	1,399506	0,179644	-0,01564	0,077251	-0,01564	0,077251
X Variable 2	0,015770552	0,031675	0,497885	0,624944	-0,05106	0,082599	-0,05106	0,082599
X Variable 3	-0,015705468	0,007529	-2,08608	0,05235	-0,03159	0,000179	-0,03159	0,000179
X Variable 4	0,020953358	0,055379	0,378365	0,709843	-0,09589	0,137792	-0,09589	0,137792
X Variable 5	-0,572815309	0,093546	-6,12335	1,13E-05	-0,77018	-0,37545	-0,77018	-0,37545

*Примітка :розроблено автором

Рівняння побудованої множинної лінійної регресії має вид:

$$Y = 1516375,357 + 0,030807544x_1 + 0,015770552x_2 - 0,015705468x_3 - 0,020953358x_4 - 0,572815309x_5$$

Побудовану кореляційно-регресійну модель в подальшому можна використати для планування прибутку банку, а також основних показників Звіту про фінансові результати банку, що дасть можливість прогнозувати основні результативні показники його діяльності.

На нашу думку, навіть при достатньому превентивному регулюванні з боку самого банку або центрального банку фактори кризового стану неможливо передбачити на 100 %, що звичайно пов'язано з економічними процесами в світі, прикладом чого стала пандемія Covid-19. З розвитком банківської сфери, прогресом технічної діяльності, новими темпами у сучасному житті з'являються нові фактори, які можуть спричинити банкрутство банку.

Отже, для того щоб побудувати чи вдосконалити систему ранніх індикаторів для попередження банкрутства або кризових явищ у діяльності банку доцільно запропонувати: коригувати підхід до коефіцієнтів моделей діагностики банкрутства, зважаючи на сучасний стан банківської сфери; розробляти більш деталізовано ранні індикатори на основі звітності банків; переглядати фактори, які можуть спричинити негативний вплив на роботу банку у майбутньому, враховуючи стан економіки сьогодні; запроваджувати нові інформаційні технології для превентивного контролю банківської діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі було розглянуто теоретичні засади формування превентивних заходів на випадок банкрутства банку, проведений аналіз стабільності банківської системи України та діагностика антикризової політики НБУ, досліджено систему превентивних заходів на прикладі банку АТ «УКРСИББАНК» та зарубіжних країн.

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

Поняття «превентивні заходи» у науковій літературі рідко описується як самостійне. Дослідники цього питання вважають такі заходи елементом антикризового управління. Превентивна антикризова діяльність спрямована на раннє виявлення кризових явищ та прогнозування банкрутства банку. На засади антикризового управління впливають як зарубіжні регулятори, так і національні. В Україні основним таким регулятором є НБУ.

У регулюванні банківської діяльності важливу роль грає центральний банк, який розробляє превентивні заходи реагування банків на кризові явища з метою уникнення банкрутства. НБУ, як головний регулятор банківської сфери в Україні, запроваджує нові вимоги для банків, орієнтуючись на міжнародні стандарти Базельського комітету та ЄС. На сьогодні законодавча сфера регулювання роботи банків набула значного розвитку. Для уникнення банкрутства банків та підвищення стійкості роботи необхідно дотримуватись економічних нормативів, розроблених Базельським комітетом.

Covid-19 вніс власні корективи у роботу банків. Для того щоб пристосуватись до умов кризи банки застосовували дистанційні шляхи, однак це не мало критичного впливу на внутрішні операції банків або операції їх клієнтів. В цей час спостерігалось зростання онлайн-платежів, зменшення потоку клієнтів на відділеннях банків. НБУ ухвалив комплекс антикризових заходів для підтримки банківського сектору. Банки запроваджували кредитні канікули для клієнтів, проводили реструктуризацію, були відтерміновані фінансові звіти від

банків, не застосовувались заходи впливу за порушення вимог по різних показниках.

При превентивному аналізі банківської системи важливим фактором залишається стрес-тестування для банків. НБУ надав значення стрес-тестуванню після економічної кризи 2014 року. Через коронакризу у 2020 р. стрес-тестування не проводилося, а вже у 2021 р. НБУ провів оцінку банківського сектору.

У роботі проведений розрахунок за моделлю прогнозування банкрутства Юджина Кочака за даними АТ «УКРСИББАНК». Згідно нормативному значенню моделі у найближчому майбутньому банкрутство банку не загрожує. У обраному для дослідження банку зростає обсяг коштів клієнтів саме на поточних рахунках, більшу частку займають кошти юридичних осіб. Банк дотримується усіх показників щодо економічних нормативів діяльності.

В банку АТ «УКРСИББАНК» функціонує самостійна система ризик-менеджементу, метою якої є попередження банкрутства. Система діє на основі трьох ліній захисту. Також у банку створено Комітет з ризиків та Комплаєнт-комітет Наглядової ради, які виконуються функції щодо управління ризиками.

Щоб запобігти виникненню банкрутства банку, враховуючи різні дисбаланси, національну ситуацію та економічні чинники необхідно вивчати досвід зарубіжних країн щодо застосування превентивних заходів. В роботі представлені антикризові заходи різних країн після кризи 2008 р., що є основою початку запровадження превентивних заходів загалом.

COVID-19, безперечно, перетворився на надзвичайну ситуацію в глобальному масштабі з більшими наслідками ніж глобальна фінансова криза в 2008-2009 роках. Кожен центральний банк провів окрему роботу з встановлення відповідних сучасних антикризових заходів. Різні інструменти превентивного регулювання залежать від стану економіки, розвитку певної держави та багатьох інших факторів.

Навіть при достатньому превентивному регулюванні з боку самого банку або центрального банку фактори кризового стану неможливо передбачити на 100 %,

що звичайно пов'язано з економічними процесами в світі, прикладом чого стала пандемія Covid-19.

Розвиток превентивних заходів на випадок банкрутства банків України зосереджений на діяльності НБУ, що в свою чергу спрямована на міжнародні вимоги дотримання усіх нормативів та упередження потенційних ризиків. З метою попередження банкрутства у роботі представлені можливі заходи для банків або держави. Пропонується також вжити заходи з розширення банківського нагляду, покращення стратегічного антикризового управління та нагляду за діяльністю банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Афанасьєва О.Б. Антикризове управління банківською діяльністю в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Суми, 2012 р. Ст.20.
- 2.Стечишин Т.Б. Банківська справа: навч. посіб.Тернопіль 2018, Ст.404.
- 3.Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету. Монографія. Івано-Франківськ: ОПППО, Снятин: ПрутПринт, 2008. Ст.260.
- 4.Бодрецький М.В. Антикризіві заходи банківської установ. *Науковий вісник Херсонського державного університету № 31*. 2018, Ст.171.
- 5.Коваленко В.В., Суганяка М.В., Фучеджи В.І., Антикризове фінансове управління в системі суб'єктів економічної діяльності: методи та інструменти оцінювання. Монографія. Одеса. 2013. Ст.30.
- 6.Пільгуй С. С. Концептуальні засади антикризового управління банківською діяльністю. *Економічний вісник Національного гірничого університету № 59*. 2017. С.86-92.
- 7.Сідак В., Коваль Я. Антикризове управління економічною безпекою банківських установ на державному рівні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій № 2*.2018. Ст. 20-28.
- 8.Зверяков М.І., Антикризове управління фінансовою стійкістю банку в умовах економічних дисбалансів. Монографія.Одеса: ОНЕУ. 2015. Ст.418.
- 9.Офіційний сайт ЄЦБ. URL:<https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>.
- 10.Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні.*Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368*.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
- 11.Пшик Б.І. Сучасні методи антикризового управління фінансовою діяльністю банку. *Ефективна економіка № 12*, 2017р.

12.Леонов С.В., Афанасьєва О.Б. Концептуальні засади побудови багаторівневої системи антикризового управління банківською діяльністю. *Ефективна економіка № 5*, 2011 р.

13.Тищенко В.В., Тищенко О.І. Особливості стрес-тестування для банківської системи України. *Гроші, фінанси і кредит*, випуск 30, 2019 р.

14.Ребрик Ю.С.Експрес-діагностування фінансової стійкості банків на основі застосування методів непараметричної статистики. *Ефективна економіка № 2*, 2016 р.

15.Васильєва Т., Леонов С., Афанасьєва О.Діагностика банківських криз на основі розрахунку прогностного індикатора. *Вісник Національного банку України № 11*, 2013 р. Ст. 22-28.

16.Дзюблюк О.В, Михайлюк Р.О. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи. Монографія. Тернопіль 2009. Ст.316

17.Павленко Л.Д., Семенець В.П. Система державного антикризового управління банківською системою як основа стабільного функціонування вітчизняної економіки. *Інвестиції: практика та досвід № 2*, 2019 р. Ст. 48–55.

18. Офіційний сайт НБУ . URL: <https://bank.gov.ua/>.

19.Сова О.Ю. Роль достатності капіталу банків у зміцненні банківського нагляду. *Вчені записки Університету «КРОК», № 3 (55)*, 2019 р. Ст. 48–55.

20.Варцаба В.І. Оцінка фінансової стійкості банківської системи України та шляхи її зміцнення в умовах пандемії коронавірусу. *Науковий вісник Ужгородського Університету*, 2021 р. Ст.107-113.

21.Карчева Г.Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка № 3*, 2020 р. Ст.1-9.

22. М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. Київ 2016, Ст. 520.

23. Річний звіт НБУ за 2020 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2020.pdf?v=4 .

24. Н. Г. Вядрова, Використання індикаторів фінансової стійкості для оцінки стану банківського сектора, *Ефективна економіка №4*, 2021 р.

25. Веремейчик Т.О., Кушнір М.О. Організація стрес-тестування як ефективний інструмент ризик-менеджементу на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк». *Глобальні та національні проблеми економіки № 7*, 2015. Ст.649-653.

26. Панченко К.С. Стрес-тестування ринкового ризику на макрорівні: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці №1(75)*, 2020. Ст.154-162.

27. Гусятинський М.В., Татяніна С.М., Березинець Ю.В. Антикризове державне управління банківською діяльністю. *Причорноморські економічні студії 58-2*, 2020 р. Ст. 87-92.

28. Офіційний сайт Mind.UA. URL: <https://mind.ua/banks/rating>

29. Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>

30. Жердецька Л.В., Постирнак І.С. Розвиток моделей прогнозування банкрутства банків. *Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 14*. 2016. Ст. 796-801.

31. Офіційний сайт АТ «УКРСИББАНК». URL: <https://my.ukrsibbank.com/ua/about-bank/financial-reports/>

32. О.А. Криклій, А.К. Лор. Достатність капіталу банку: фактори впливу та зовнішній механізм забезпечення. *Ефективна економіка № 12*, 2020.

33. Погореленко Н.П., Калінін О.В. Методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету, випуск 26*, 2017. Ст. 97-102.

34. Харченко А.М. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції. *Вісник університету банківської справи № 2*, Ст. 54-60.

35. Сова О.Ю., Якімова І.Л. Пріоритети капіталізації банківської системи України. *Бізнес Інформ № 2*. 2020. Ст. 343–350.

36. Консолідований звіт про управління АТ «УКРСИББАНК» 2020. URL: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financial-reports/2021/USB_Annual_Report_2020_UKR.pdf

37. Звіт корпоративно-соціальної відповідальності UKRSIBBANK BNP PARIBAS GROUP 2020. URL: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financial-reports/2020/CSR2020_report_ua.pdf

38. Онікієнко С.В. Базельські угоди: протиріччя регулювання. *Економіка та держава* №9, 2013 р. Ст. 29–31.

39. Н. М. Рудік. Банківський союз як ключовий етап поглиблення фінансової інтеграції в ЄС. *Аспекти публічного управління* № 3-4. 2014 р. Ст. 37-43.

40. Хоружий Д. Сучасні тенденції впровадження положень Базеля III. *Вісник Національного банку України* № 4. 2015 р. Ст. 60-65.

41. Бага, О. М., Малахов В.А. Перспективи запровадження міжнародних стандартів «Базель-III» для вітчизняних банків на основі міжнародного досвіду. *Траєкторія науки. Електронний науковий журнал* № 4. 2016 р. Ст. 2.37-2.45.

42. Агрба А. Н. Базель IV: перспективи трансформації банківського надзора. *Інновації та інвестиції* №5. 2019. Ст.323-328.

43. Д. Г. Хоружий, Регулювання та нагляд за діяльністю банків зарубіжних країн. *Економіка та держава* № 10. 2018 р. Ст. 110-114.

44. О.В.Лисенок, Л.В.Шпрінян. Діагностика та систематизація основних ознак банківських криз. *Облік і фінанси*, № 4 (82). 2018 р. Ст. 94-101.

45. Коваль Я.С. Механізми державного регулювання антикризовим управлінням економічною безпекою банківських установ України. Монографія. Київ. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2020. Ст. 200.

46. Н. А. Плешакова, Світовий досвід антикризового регулювання в зарубіжних країнах. *Ефективна економіка* № 9, 2015.

47. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2020 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf

48. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Червень 2021 р. URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H1.pdf

49.Офіційний сайт KPMG. URL:<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/05/central-banks-respond-to-pandemic.html>

50.Материнська О.А., Платковська О.В., Аналітична оцінка банкрутства комерційних банків України, *Молодий вчений № 4*, 2016 р. Ст.134-137.

51.Ю.В. Жежерун, В.О. Лушан. Застосування кризових індикаторів в антикризовому управлінні в банку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017 р. Ст.64-68.

52.Гадецька З.М. Оцінка ризику банкрутства банків України сучасним методом штучних нейронних мереж, *Економіка та суспільство № 20*, 2019 р., Ст.152-160.

53.Бриштїна В.В., Ключко Л.А. Управління антикризовою фінансовою стійкістю банків. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України № 1*, 2017 р. Ст. 37-53.

54.Ю.С. Ребрик. Діагностика кризи ліквідності банків на основі оцінювання компонентного складу їх ліквідності. *Фінансовий простір №1 (17)*, 2015 р., Ст.240-247.

55.Положення НБУ «Про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп». Постанова Правління Національного банку України від 18.07.2019 р. № 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19#Text>.

56.Постанова Правління НБУ від 22.11.2021 р.

URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_22112021_122.

ДОДАТКИ

Додаток А

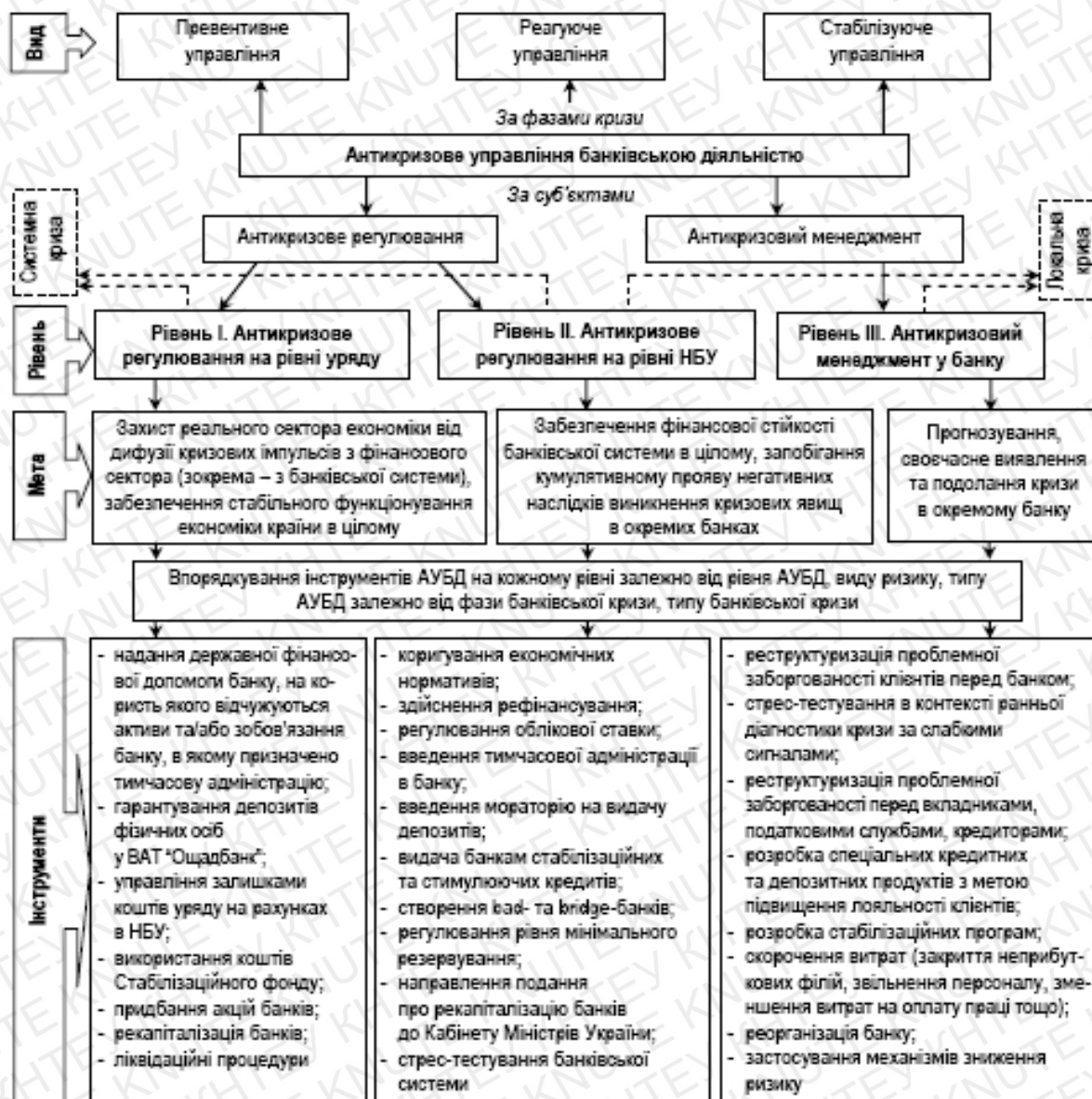

Рис. Багаторівнева система антикризового управління банківською діяльністю в Україні*.

*Примітка :джерело [1]

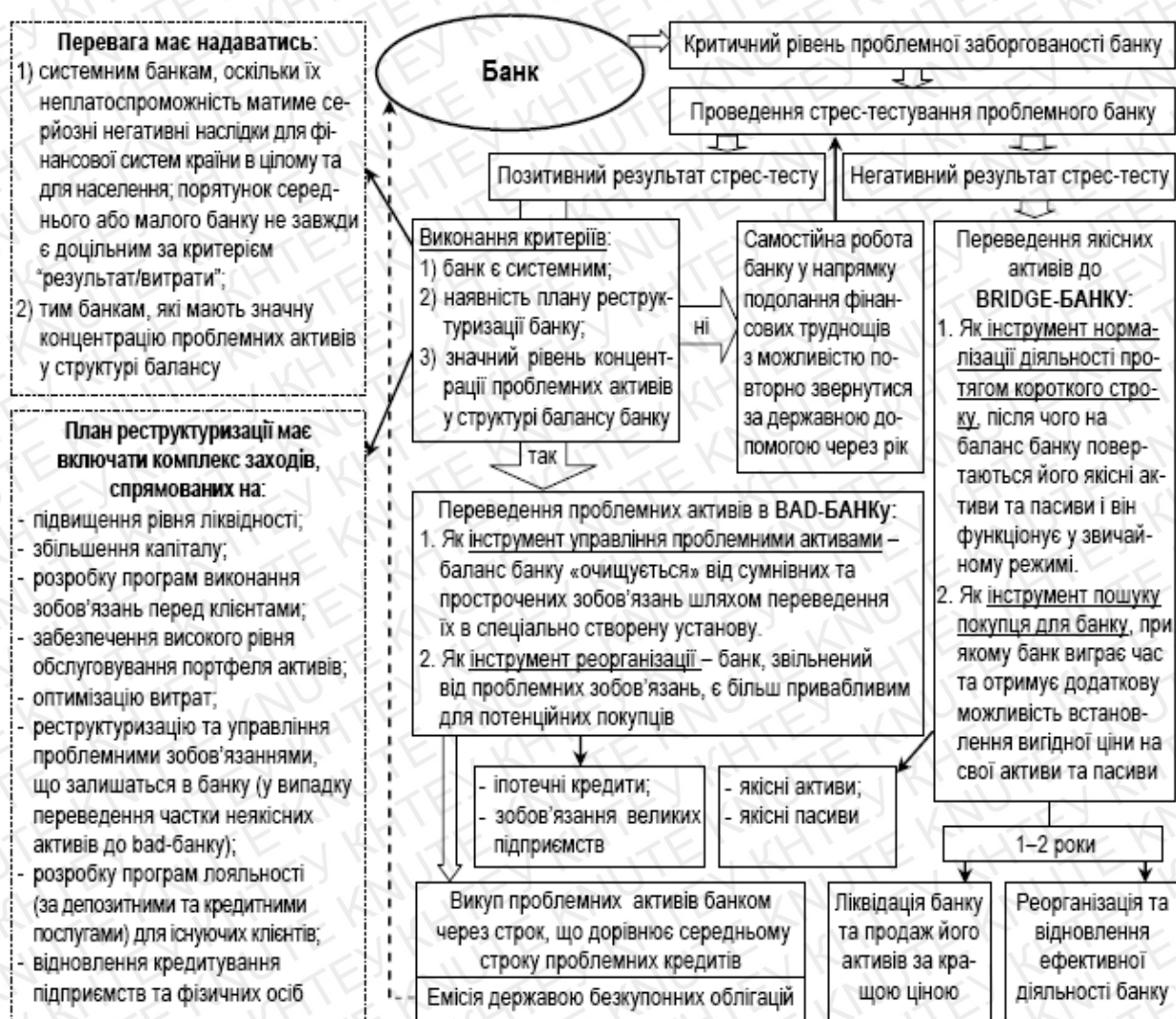

Рис. Алгоритм прийняття НБУ рішення щодо активів проблемного банку*.

*Примітка :джерело [1]

Тлумачення сутності превентивних заходів на випадок банкрутства банку в науковій літературі*

Автор	Визначення
Д. Нойбергер,	Заходи превентивного нагляду спрямовані на уникнення банкрутства банку. Вони охоплюють вимоги до власного капіталу, ліквідності та диверсифікації, надання інформації, заборону певних видів банківських операцій, інструкції щодо звітності. Сюди зараховуються також ліцензійні умови, які є визначальними в рамках вступного нагляду.
Т. Гартманн-Вендельс	Вважає, що противагою превентивного (пруденційного) нагляду є метод “попереднього зобов’язання”, який уперше запропоновано фахівцями Федеральної резервної системи США для застосування до ринкових ризиків. Такий метод передбачає попереднє зобов’язання менеджменту банку щодо неперевищення втрат визначеної вартості. в іншому випадку менеджмент зазнає грошових покарань.
Стечишин Т.Б., Малахова О.Л.	Вказують, що методи банківського регулювання матеріалізуються через систему заходів, які поділяють на превентивні, що застосовуються для уникнення можливих негативних наслідків за тієї чи іншої економічної ситуації, та протекційні, що вживаються для захисту від вже існуючої ситуації. Додають, що превентивне реагування спрямоване більше на профілактику, ніж на жорсткі репресивні заходи.

*Складено автором на основі [2,3]

Визначення поняття «антикризове управління» у роботах дослідників*

Автор	Визначення
Стечишин Т.Б	Антикризове управління банком – це комплекс заходів спрямованих на виявлення факторів, що провокують появу кризи, своєчасну діагностику, упередження і нейтралізацію кризи, спрямованих на досягнення цілей діяльності банку, реалізацію його стратегії та подальший розвиток.
Бодрецький М.В.	Антикризове управління – комплекс заходів, що є необхідними для недопущення або подолання кризового стану, який загрожує існуванню банківської установи, стану в якому основною задачею стає виживання банківської установи.
М. А. Бас	Антикризове управління банківськими установами - комбінація заходів організаційного та фінансового менеджменту, які здійснюються управлінською ланкою безпосередньо кожного банку та уповноваженими органами регулювання й нагляду за банківською діяльністю у час кризи, і дозволяють банківським структурам вийти з негативного періоду з найменшими витратами.

*Складено автором на основі [2,4,5]

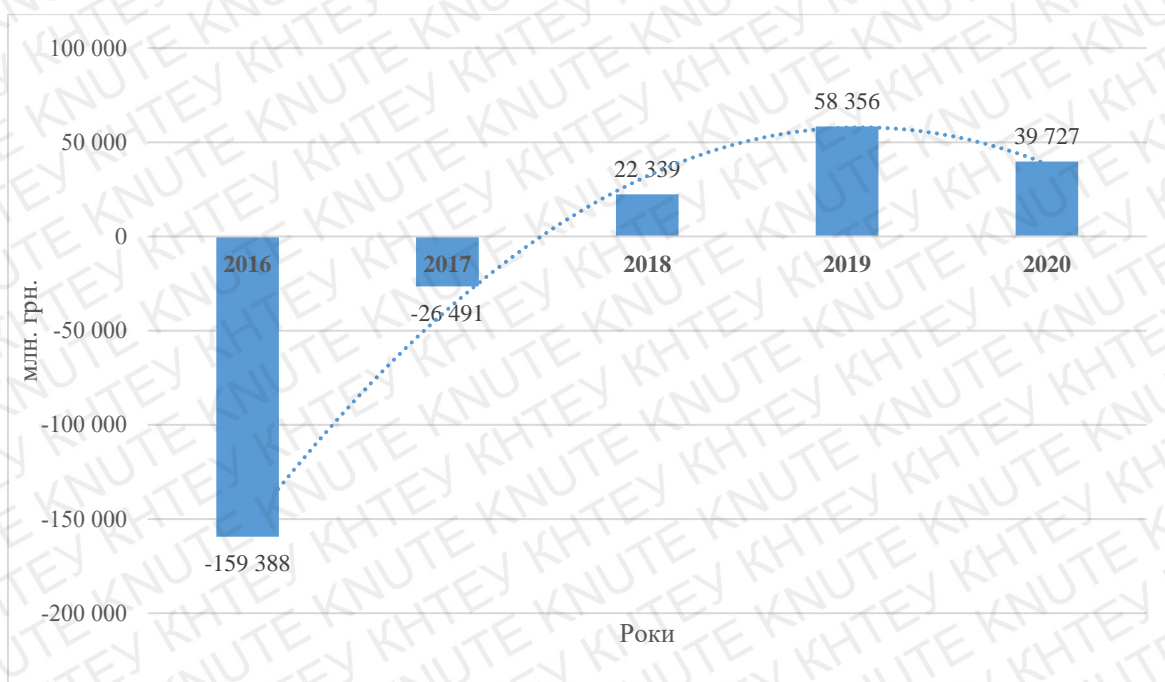
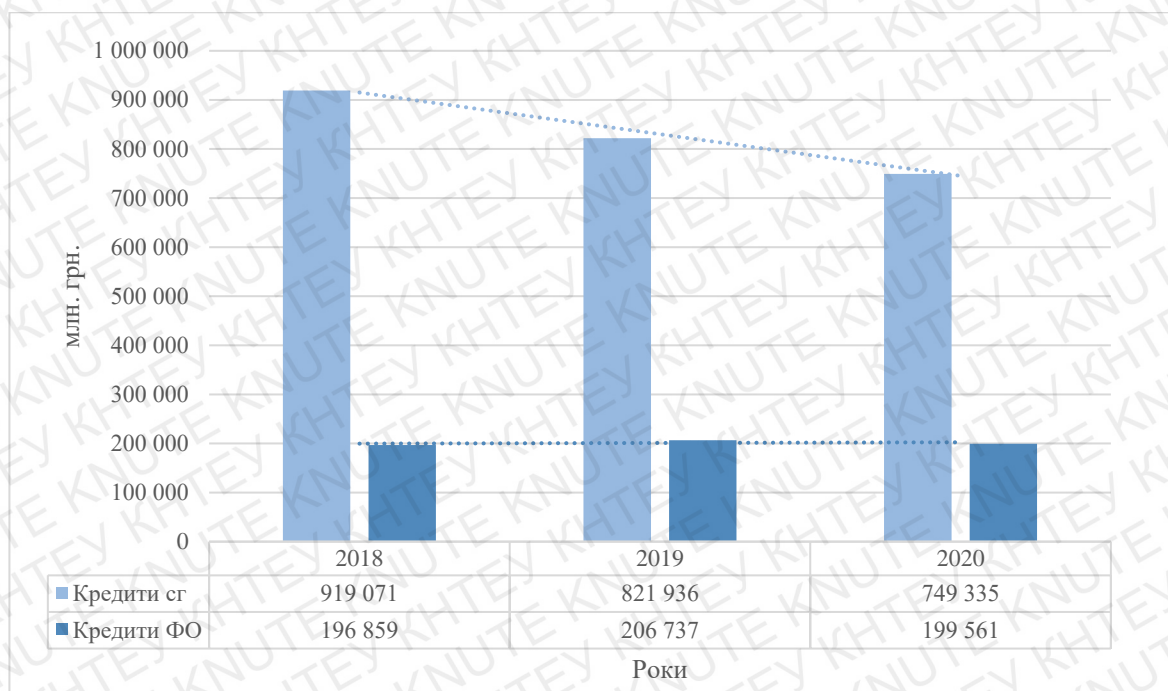

Рис. Динаміка фінансового результату діяльності банків України протягом 2016-2020 рр. у млн.грн.*

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

*Рис. Динаміка обсягів кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання банками України протягом 2018-2020 рр. у млн. грн.**

**Примітка :розроблено автором на основі [18]*

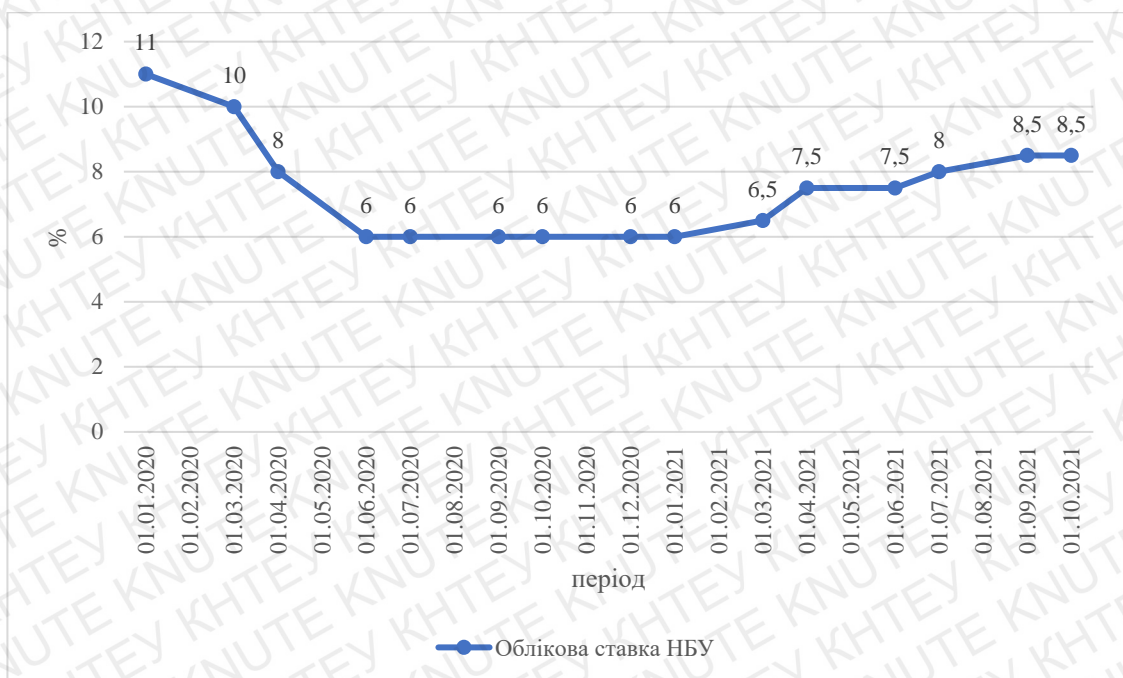

Рис. Динаміка облікової ставки НБУ протягом 2020-21 рр. у % *.

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

Динаміка індикаторів фінансової стійкості України протягом 2018-2020 рр., %*

ІФС	2018	2019	2020
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	16,18	19,66	21,98
Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів	10,52	13,50	15,67
Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	60,20	25,28	21,91
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	52,85	48,36	41,00
Норма прибутку на активи (ROA)	1,60	4,70	2,77
Норма прибутку на капітал (ROE)	14,61	37,55	21,68
Співвідношення процентної маржі до валового доходу	52,02	47,39	45,00
Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	61,92	55,58	60,79
Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	51,14	72,28	69,10
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	93,52	94,35	86,82
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	46,99	47,44	32,85
Співвідношення капіталу до активів	10,77	13,51	11,66

**Примітка :розроблено автором на основі [18]*

Масив даних для побудови множинної регресії*

Період	Кредити	Резерви	Загальні активи	Строкові кошти юридичних осіб	Строкові кошти фізичних осіб	Прибуток
	x1	x2	x3	x4	x5	
2016/1	19 982 841	-3 829 679	40876927,19	4 458 450	3 583 721	-910754,48
2016/2	18 178 188	-3 607 129	41511171,09	4 816 936	3213702	-72062,78
2016/3	18 442 930	-4 161 861	41733431,42	4 290 646	2854913	4868,28
2016/4	20 678 612	-4 497 674	45367424,58	4 587 825	2 398 865	-16018,86
2017/1	19 194 002	-4 479 475	41692508,14	2 633 553	2223802	243969,47
2017/2	17 366 821	-4 277 007	42320985,1	2 433 459	1679400	322714,03
2017/3	19 538 260	-6 512 385	42977275,54	2 101 083	1522005	289611,74
2017/4	22221403,67	-6347353,06	46576671,66	1 257 997	1 442 705	611145,77
2018/1	20178102,65	-9308590,81	43484569,59	1 523 222	1 327 968	611889,10
2018/2	19863377,96	-8917950,72	45454515,35	2 364 417	1 288 525	617025,55
2018/3	24348177,93	-8224984,43	48197840,14	2 716 881	1 298 395	669491,77
2018/4	26137961,90	-3570144,04	52013088	4 033 261	1 438 353	761450,27
2019/1	22806646,91	-3501052,48	49238198,24	3 083 118	1 601 477	622927,04
2019/2	21142956,22	-3188158,78	52077611,36	2 895 611	1 578 294	834675,00
2019/3	21028630,15	-2974245,12	51090167,42	4 279 031	1 330 684	615422,56
2019/4	21371167,58	-1975254,01	53299095,83	4 441 670	1 380 869	507423,53
2020/1	24442122,26	-2163180,37	59386398,57	3 272 814	1 354 088	446268,61
2020/2	18769543,74	-2139866,55	62915195,45	3 230 529	1 342 162	218843,49
2020/3	21988715,42	-2006005,67	67123998,92	2 214 667	1 443 795	340218,82
2020/4	21067037,99	-1977379,34	72315975,18	2 344 342	1 491 555	306689,72
2021/1	22047130,19	-1925251,55	66862859,74	1 579 454	1 410 401	286422,48
2021/2	20937067,76	-1797051,22	70435264,46	1 806 475	1 334 622	229315,75
2021/3	25432014,56	-1743171,75	75447069,09	3 214 384	1 214 277	519402,68

*Примітка :розроблено автором на основі [18]

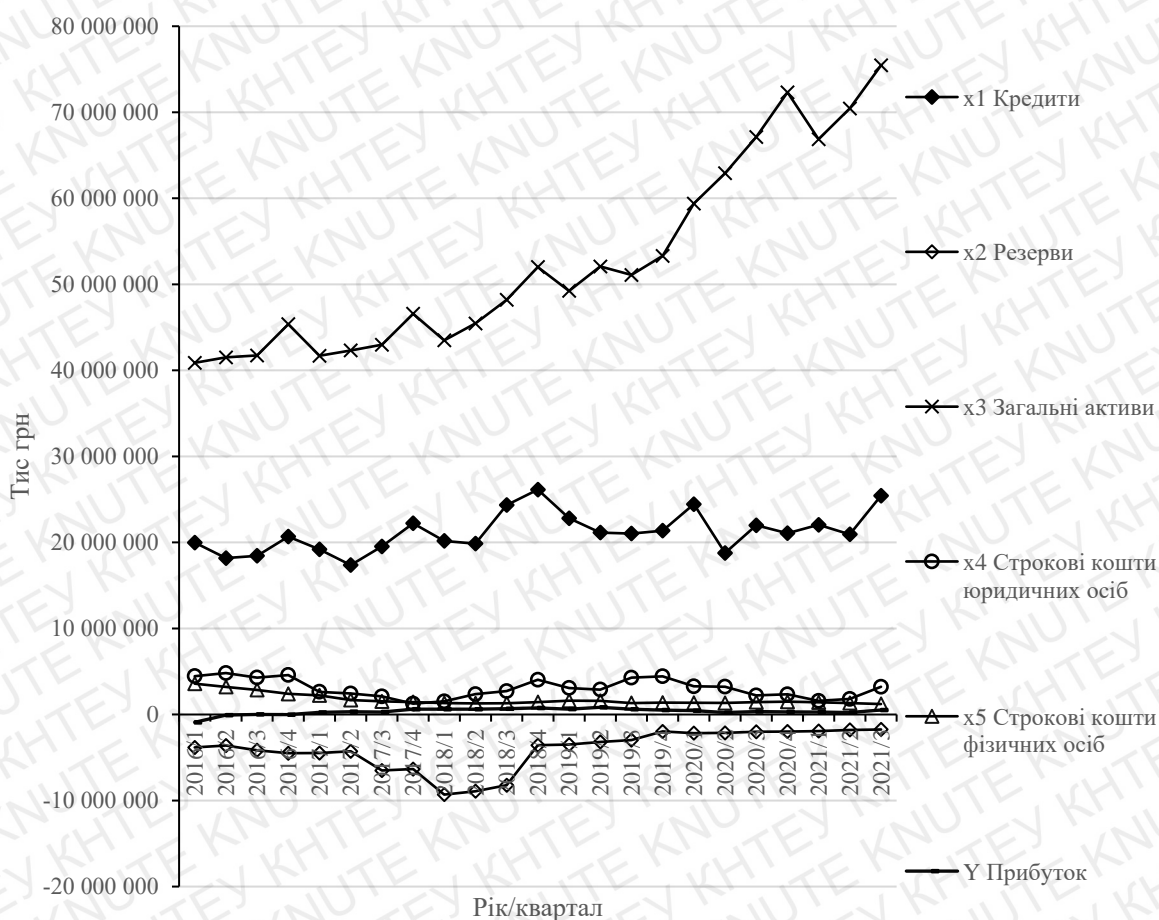

Рис. Динаміка показників діяльності АТ «Укрсиббанк» за 2016 – 2021 роки, що використовуються для побудови кореляційно-регресійної моделі*.

*Примітка :розроблено автором на основі [18]